

Ülgase looduskaitseala kaitsekorralduskava 2016-2025

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti tuleviku heaks

SISUKORD

1.	SISSEJUHATUS.....	5
1.1.	Ala iseloomustus	5
1.2.	Maakasutus	6
1.3.	Huvi­grupid	7
1.4.	Kaitsekord.....	8
1.5.	Uuritus	9
1.5.1.	Läbiviidud inventuurid ja uuringud	9
1.5.2.	Riiklik seire	10
1.5.3.	Inventuuride ja uuringute vajadus.....	12
2.	VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID	12
2.1.	Elustik	12
2.1.1.	Loomastik.....	12
	Käsi­tiivalised (<i>Chiroptera</i>)	12
2.1.2.	Taimed.....	16
2.2.	Kooslused.....	16
2.2.1.	Rohumaad.....	17
2.2.1.1.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	17
2.2.2.	Metsakooslused.....	19
2.2.2.1.	Rusukalle­te ja jää­rakute metsad (9180*)	19
2.3.2.	Tehiskoopad	21
3.	ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS ..	24
4.	KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE	25
4.1.	Inventuurid, seired ja uuringud	25
4.2.	Koosluste hooldus ja taastamine	25
4.2.1.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) hooldus	25
4.2.2.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) taastamine	25
4.3.	Taristu	26
4.3.1.	Tähiste paigaldamine	26
4.3.2.	Tähiste likvideerimine.....	27

4.3.3.	Tähiste hooldus.....	27
4.3.4.	Infotahvli hooldus.....	28
4.3.5.	Kooskõlastuseta lõkkekoha likvideerimine.....	28
4.3.6.	Koobaste võreuste hooldus.....	29
4.3.7.	Hoiatussilt – koopad on varisemisohtlikud.....	29
4.4.	Tegevuskavad ja eeskirjad.....	29
	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse vahehindamine ja kava uuendamine.....	29
4.5.	Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus.....	29
	Jõelähtme valla kodulehel kaitseala väärtuste tutvustamine.....	29
4.6.	Eelarve.....	30
5.	KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE.....	33
	KASUTATUD ALLIKAD.....	35
	LISAD.....	37
	Lisa 1. Kaitse-eeskiri.....	37
	Lisa 2. Väärtuste koondtabel.....	40
	Lisa 3. Avalikustamise materjalid.....	42
	Lisa 4. Fotod ja skeemid.....	45

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 25 on kaitsekorralduskava kaitstavate loodusobjektide alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Ülgase looduskaitseala kaitsekorralduskava (edaspidi ka *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) – selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke, määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi üks kaasamiskoosolek, mis toimus 18.veebruaril 2015 kell 15:00 Keskkonnaameti Harju kontoris (Viljandi mnt 16, Tallinn).

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni kaitse planeerimise spetsialist Elina Einaru (tel: 6744807, e-post: elina.einaru@keskkonnaamet.ee). Kava koostas Adepte Ekspert OÜ (tel: 6732244, e-post: info@adepte.ee). Töös osalesid Piret Toonpere ja Janek Kivi.

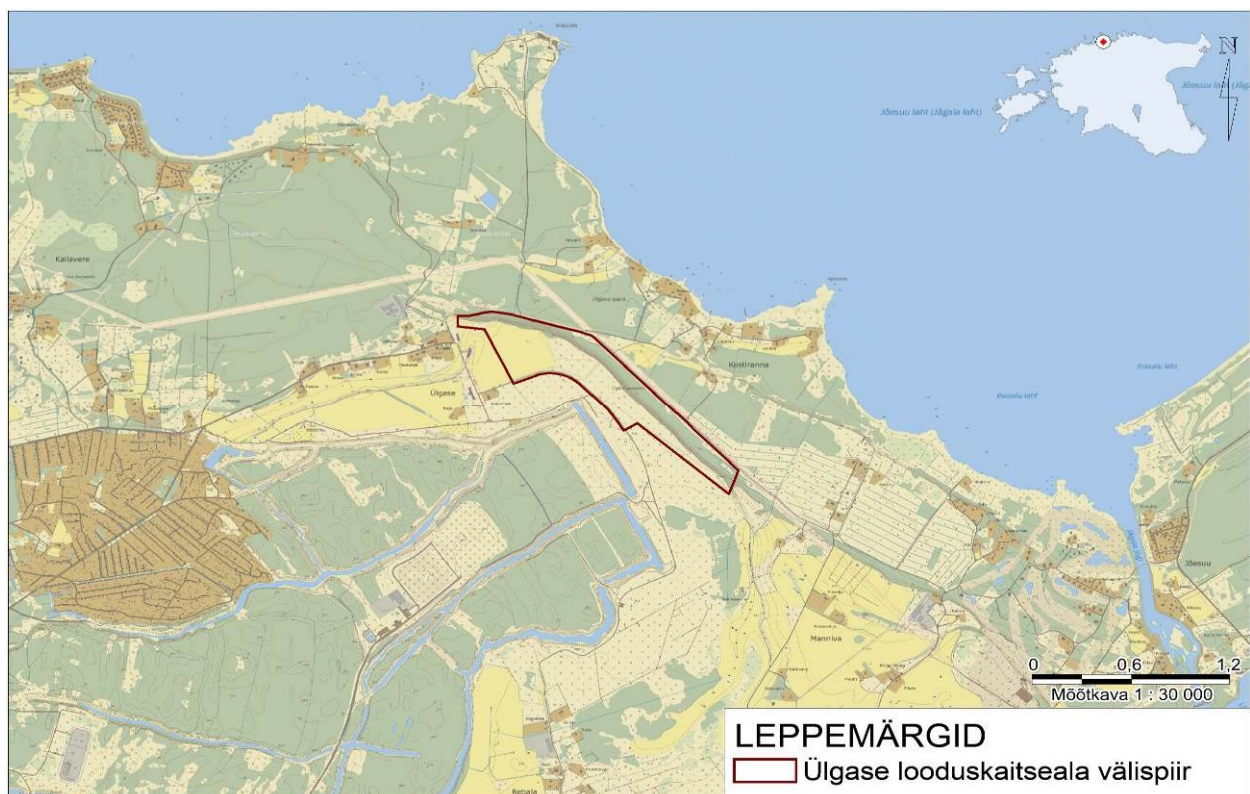
KAITSEKORRALDUSKAVA ON VALMINUD „RIIKLIKU STRUKTUURIVAHENDITE KASUTAMISE STRATEEGIA 2007–2013” JA SELLEST TULENEVA „ELUKESKKONNA ARENDAMISE RAKENDUSKAVA“ PRIORITEETSE SUUNA „SÄÄSTVA KESKKONNAKASUTUSE INFRASTRUKTUURIDE JA TUGISÜSTEEMIDE ARENDAMINE” MEETME „KAITSEKORRALDUSKAVADE JA LIIKIDE TEGEVUSKAVADE KOOSTAMINE LOODUSE MITMEKESISUSE SÄILITAMISEKS” PROGRAMMI ALUSEL EUROOPA REGIONAALARENGU FONDI VAHENDITEST.

1. SISSEJUHATUS

1.1. ALA ISELOOMUSTUS

Ülgase looduskaitseala asub Harjumaal Jõelähtme vallas, Rebala, Ülgase ja Kostiranna külates (Joonis 1). Looduskaitseala pindala on 49,6 ha.

Looduskaitseala ([KLO1000259](#)) on moodustatud Harju Rajooni TSN Täitevkomitee 24. juuni 1960. a otsusega nr 3 „Looduskaitse ja kultuurimälestusmärkide säilivuse kindlustamist Harju rajoonis” kaitse alla võetud objekti „Tammed koos Ülgase paekaldaga” ja Harju Rajooni RSN Täitevkomitee 31. oktoobri 1989. a otsusega nr 300 „Nahkhiirte talvituspaikade riikliku kaitse alla võtmisest” kaitse alla võetud objekti „Ülgase paekallas koos kaevanduskäikudega” baasil.

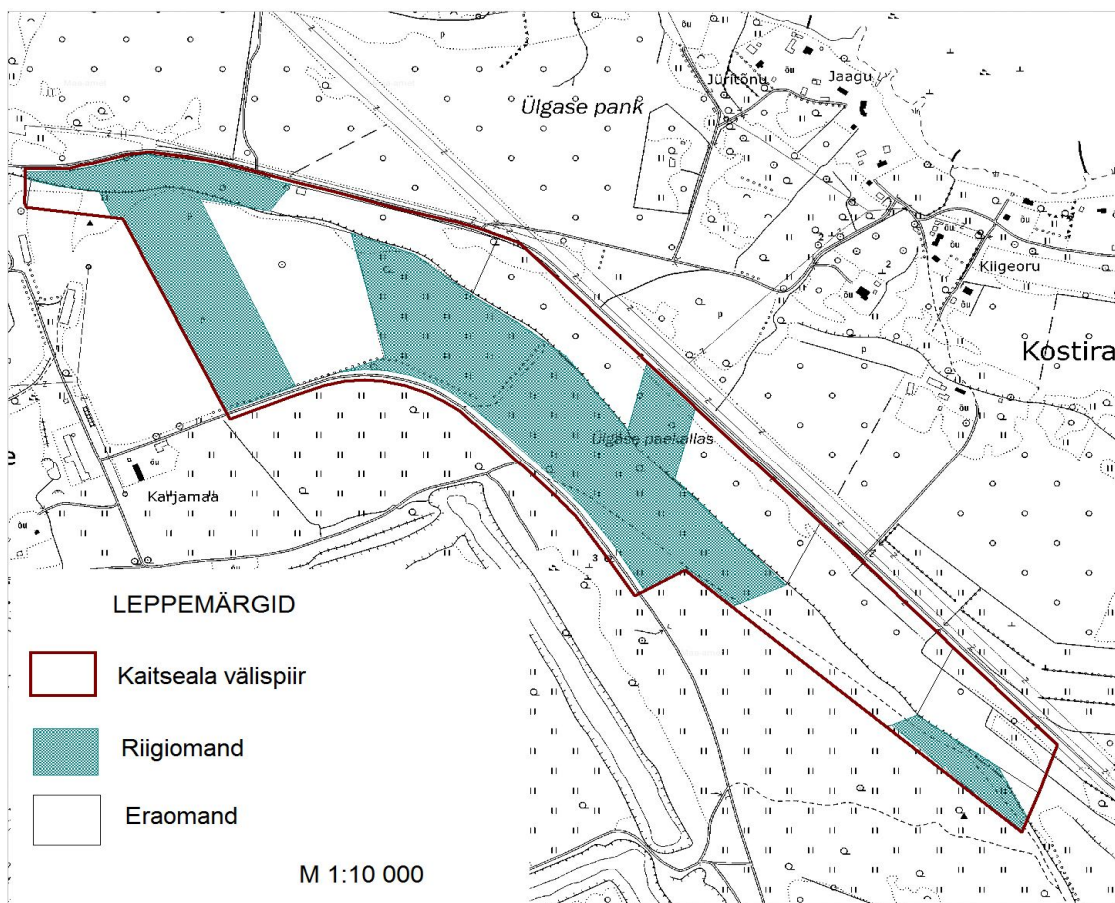
Joonis 1. Ülgase looduskaitseala paiknemine. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2014.

Kaitseala hõlmab endas Ülgase panka, mille kõrgeim punkt on Hõbemägi (20 m). Paekallas on geoloogiliselt väärtuslik, kuna selles paljandub Ülgase, Kallavere ja Maardu kihistike tüüpilabilõige. Paekalda nõlvas paikneb fosforiidi leiukoht. Fosforiit on liivakivi, kivistunud mere- ja rannaliiv, kuhu iidne meri on kandnud käsijalgsete (brahhiopoodide) karbipoolmeid. Aastatel 1921–1938 oli Ülgasel töös fosforiidi allmaakaevandus ja rikastusvabrik ([Tartu Ülikooli Geoloogiamuuseum, 2013](#)). Kaevandusest jäid maha koopad, mille käikude laius on kuni 4 m ja kõrgus 2 m. Koopad on puhke- ja talvituspaigaks käsitiivaliste kolooniatele (EELIS, 2014).

Ülgase looduskaitseala kaitse-eesmärk on nahkhiirte talvituskoloonia, pangametsa, kaitsealuste taimeliikide, geoloogia-alast huvi pakkuva Ülgase klindi ja vanade kaevanduskäikude kaitse, loodusdirektiivi¹ I lisas nimetatud elupaigatüüpide – aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510²) ning rusukallete ja jäärakute metsade (9180*) kaitse ning II lisas nimetatud käsitiivaliste liigi tiigilendlase (*Myotis dasycneme*), mis on ühtlasi II kaitsekategooria kaitsealune liik, kaitse ([RT I 2006, 19, 149](#)).

Ülgase looduskaitseala kattub Natura 2000 võrgustikku kuuluva Ülgase loodusala ([EE0010116](#)). Ülgase loodusala kaitstavad elupaigatüübid on loodusdirektiivi I lisas nimetatud aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ja rusukallete ja jäärakute metsad (pangametsad – 9180*) ning kaitstavaks liigiks on II lisas nimetatud II kaitsekategooria liik tiigilendlane (*Myotis dasycneme*) ([RTL 2004, 111, 1758](#)).

1.2. MAAKASUTUS

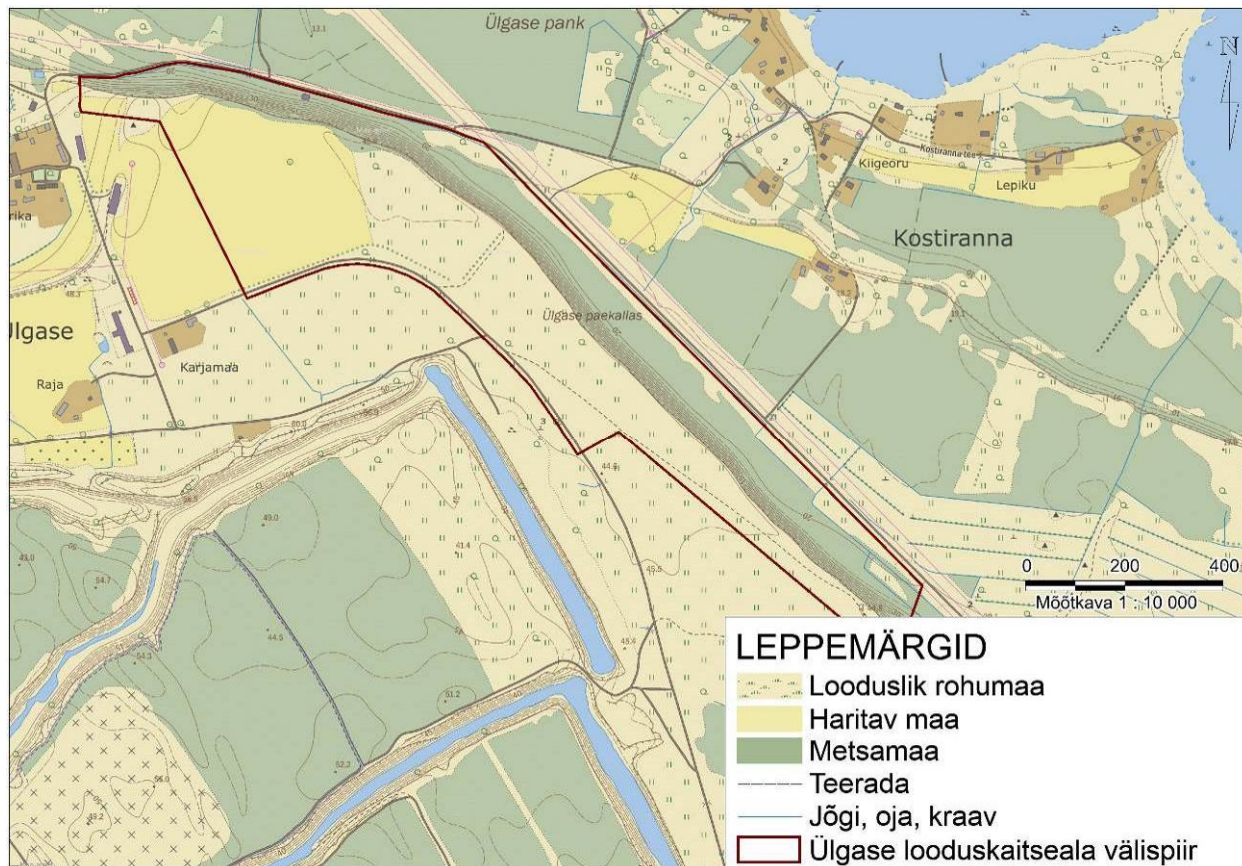
Joonis 1. Ülgase looduskaitseala maaomandi jaotus. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2015.

¹ EÜ nõukogu direktiiv nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta.

² Sulgudes on kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt EÜ nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatahtsad elupaigatüübid.

Ülgase looduskaitseala pindala on 49,6 ha. Sellest on eramaad 26,5 ha ehk 53,4% ja riigimaad 27,9 ha ehk 46,6 % (Joonis 2).

Kaitseala on suuremalt jaolt kaetud loodusliku rohumaaga. Looduslik rohumaad moodustab 30,5 ha ehk 61,6%, metsamaad on 12,5 ha ehk 25,3% ning muu maa (veekogud, teed, kraavid) katab 1,0 ha ehk 0,5% kaitseala pindalast (Joonis 3).

Joonis 2. Ülgase looduskaitseala kõlvikuline jaotus. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2012.

1.3. HUVIGRUPID

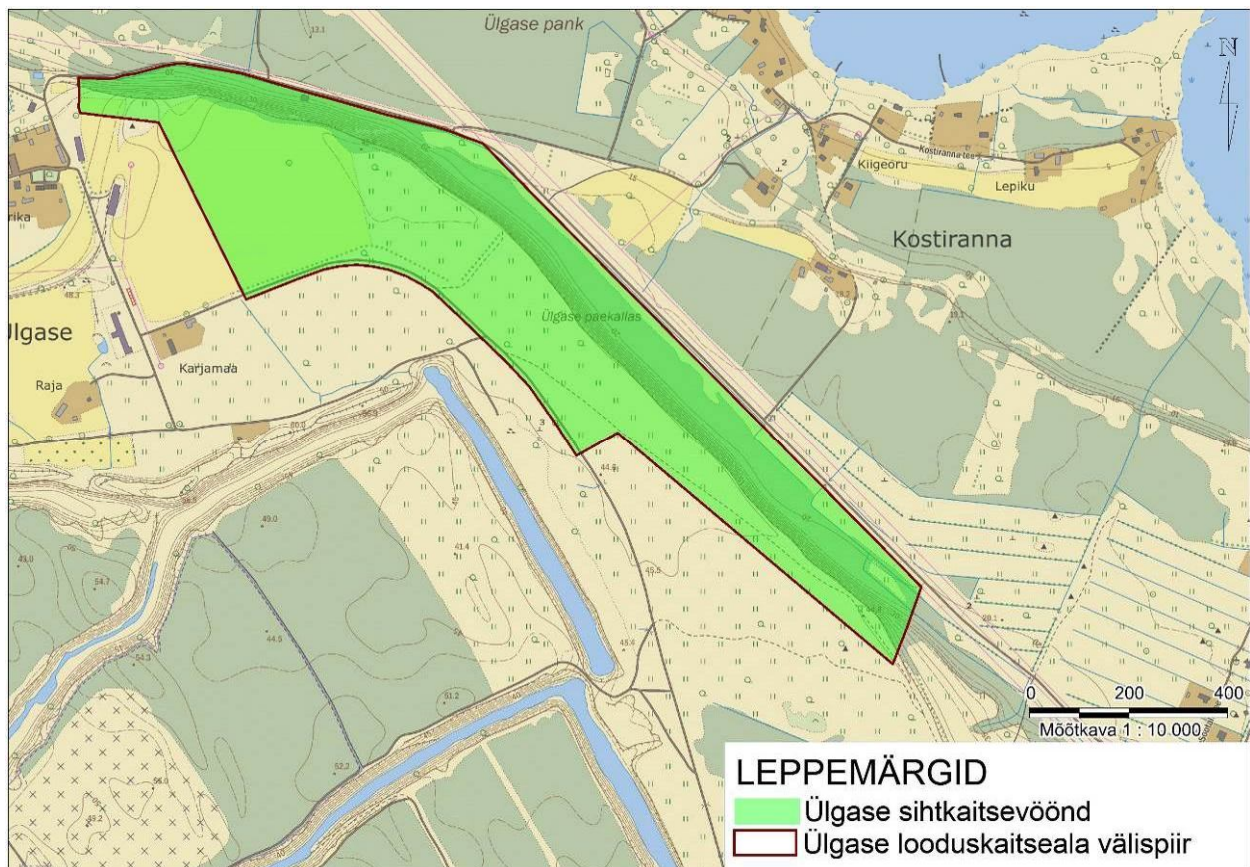
- **Keskkonnaamet** – kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
- **Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)** – praktiliste looduskaitsetööde teostamine riigimaadel ja ala külastuse korraldamine kaitseala väärtuste soodsa seisundi säilitamiseks ning tutvustamiseks.
- **Jõelähtme Vallavalitsus** – on huvitatud kaitseala looduväärtuste hoidmisest ja kasutamisest.
- **Maaomanikud** – on huvitatud maaomandi kasutamisest, maaomandi tuludest ja korrastatud maastikest.
- **Külastajad/kohalikud elanikud** – on huvitatud heast ligipääsust pangale ja vaatamisväärsustele ning hooldatud maastike säilimisest.
- **Keskkonnainspeksioon** – korraldab järelevalvet kaitsealadel.

- **Muinsuskaitseamet** – Rebala muinsuskaitseala valitseja.
- **Käsitivaliste uuringuid korraldavad organisatsioonid (Sicista Arenduskeskus, ELF)** – huvi uurida ja kaitsta nahkhiirte talvituspaiku.

1.4. KAITSEKORD

Ülgase looduskaitseala kaitse-eeskiri on vastu võetud 24. aprillil 2006. a Vabariigi Valitsuse määrusega nr 99 ([RT I 2006, 19, 149](#)). Kaitse-eeskiri on leitav kaitsekorralduskava Lisas 1.

Kaitseala maa- ja veela kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele ühte Ülgase sihtkaitsevööndisse (Joonis 4).

Joonis 4. Ülgase looduskaitseala tzoneering. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

Vastavalt kehtivale kaitse-eeskirjale on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal, välja arvatud Ülgase kaevanduskäikudes.

Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ning maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel ja kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

Vastavalt kehtivale kaitse-eeskirjale on lubatud rahvaürituste korraldamine, sealjuures on rohkem kui 15 osalejaga rahvaürituste korraldamine lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

Kaitse-eeskirjas käsitletud säte, milline käsitleb füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimist on muudetud. Eramaal viibimine on reguleeritud 01.07.2014 jõustunud keskkonnaseadustiku üldosa seaduse 4. peatüki 2. jaos ja mõningal määral looduskaitseseaduses (§ 15). Sätte muutmise asemel tunnistatakse see kehtetuks, sest viidatud kehtiv regulatsioon kohaldub eramaal viibimisele ka sellele kaitse-eeskirjas otsesõnu viitamata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus; poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus; metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas; maaparandussüsteemide hooldustööd ning olemasolevate ehitiste hooldustööd.

Kaitsealal on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine, inimeste viibimine Ülgase kaevanduskäikudes, telkimine ja lõkke tegemine.

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid. Kaitse-eeskirjas on samuti keelatud anda nõusolekut väikeehitise ehitamiseks, anda projekteerimistingimusi või ehitusluba, aga seoses 1. juulist 2015 jõustunud ehitusseadustikus sätestatuga on need ehitamist puudutavad kaitse-eeskirja punktid õigustühised. Kehtiv ehitusseadustik ei kasuta enam väikeehitise ega kohaliku omavalitsuse kirjaliku nõusoleku mõistet. Väiksemate ehitiste puhul on senise kohaliku omavalitsuse kirjaliku nõusoleku asemel vaja esitada üksnes ehitusteatis ning kui omavalitsus täiendavaid andmeid ei nõua, võib ehitamisega alustada. Kui ehitusteatis või ehitusloa kohustusega ehitist kavandatakse kaitsealal, eeldab tegevus siiski ka kaitseala valitseja nõusolekut.

Kaitsealal on poollooduslike koosluste ja looduslike rohumaade esinemisaladel nende ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks vajalik rohu niitmine või loomade karjatamine.

1.5. UURITUS

1.5.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Ülgasel esineva fosforiidi uuringud ulatuvad 1920. aastasse, mil asutati AS Eesti Vosvoriit. Tööd kestsid kaks aastat, mille tulemusena anti oobolusliivakivile hinnang kui fosforiidimaagile, mida tasub toota. Piiritleti Ülgase maardla ja 1924. aastal alustas seal tööd esimene kaevandus ja rikastusvabrik. Toodeti taimekasvu vähesel määral soodustavat fosforiidijahu. Kaevandus suleti 1938. aastal.

Kaitseala poollooduslikud kooslused on inventeeritud 2000. aastal Pärandkoosluste Kaitse Ühingu (PKÜ) poolt. Määrati elupaigatüüp aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510).

2002. aastal Natura inventuuri raames teostati metsaelupaigatüüpide inventuur. Inventuuri käigus määratleti alal pangametsa elupaigatüüp rusukallete ja jäärakute metsad (9180*). Ala inventeeris Raimo Pajula.

Alal on inventeeritud 2001. aastal ka kaks vääriselupaiga (VEP154103, VEP154082) tunnustele vastavat metsaelupaigatüüpi. Vääriselupaigas (VEP154082) esineb rusukallete ja jäärakute (9180*) saare, haava, sanglepa ja pärna enamusega elupaigatüüp, milles esineb vähesel määral tamme. Vääriselupaiga indikaatorliikideks on määratud suur kühmsamblik (*Acrocordia gemmata*), kiiriksamblik (*Opegrapha* sp.) ja liudiksamblik (*Lecanora impudens*). Vääriselupaigas (VEP154103) esineb rusukallete ja jäärakute (9180*) sanglepa enamusega metsaelupaigatüüp, kus esineb saart, haaba ja vähesel määral tamme. Vääriselupaiga indikaatorliikideks on määratud suur kühmsamblik (*Acrocordia gemmata*), kiiriksamblik (*Opegrapha* sp.) ja liudiksamblik (*Lecanora impudens*) (RTL 2007, 4, 66). Vääriselupaikasid inventeeris Annika Trull (EELIS, 2014).

EELISE andmetel on alal teostatud III kaitsekategooria taimeliigi mets-kuukressi vaatlusi juba 1978. aastal, mil taime arvukus oli üle 100. Vaatlusi on korratud 2000. aastal, mil taime esines mitukümmend.

Käsitiivaliste talvitumise esmaregistreeringud EELISes pärinevad 1983. aastast. Teadaolevalt ulatuvad seireandmed aga juba 1978. aastasse.

1.5.2. RIIKLIK SEIRE

Keskonnaregistri andmetel esineb kaitsealal kaks riiklikku seirejaama. Seirejaamad kuuluvad looduse mitmekesisuse ja maastike seire programmi ning teostatakse ohustatud taimekoosluste (Natura 2000 kooslused) ja nahkhiirte seiret.

Seirejaamas SJA2552000 teostatakse ohustatud taimekoosluste (Natura 2000 kooslused) seiret. Seiratakse pangametsade elupaigatüüpi. Seiret on teostatud 2009. aasta kevadel. Pangametsa seisund on hinnatud heaks.

Seirepunktis SJA2420000 teostatakse looduse mitmekesisuse ja maastike seire programmi ja nahkhiirte seiret. Seire on toimunud 1995., 2005., 2010. ja 2014. aastal. Talviste seirete käigus on registreeritud tiigilendlase, põhja-nahkhiire, tõmmulendlase, veelendlase, nattereri lendlase ja suukõrva arvukus (EELIS, 2013). Nahkhiirte loenduskokkuvõtte on esitatud tabelis 1. Tegemist on talvise seirejaamaga, kus kord viieaastase seireperioodi vältel toimub üks talvine loendus. Nahkhiired loendatakse talvituspaigas käsilambi valgel loomi äratamata.

Tabel 1. Talvise nahkhiirte loenduse andmed aastate lõikes Ülgase seirejaamas. Allikas: EELIS, 2014; Kalda & Kalda, 2014

<i>Liik</i>		<i>Nahkhiirte talvine loendusaasta</i>			
<i>Liigi- või liigirühma nimi eesti keeles</i>	<i>Liigi- või liigirühma nimi ladina keeles</i>	<i>1993, 1994</i>	<i>2005</i>	<i>2010</i>	<i>2014</i>
Tiigilendlane	<i>Myotis dasycneme</i>		80	44	47
Veelendlane	<i>Myotis daubentonii</i>	254	50	40	65
Tõmmulendlane	<i>Myotis brandtii</i>		24	14	
„väike lendlane”	<i>Myotis brandtii/</i>		0	20	49

<i>Liik</i>		<i>Nahkhiirte talvine loendus aasta</i>			
<i>Liigi- või liigirühma nimi eesti keeles</i>	<i>Liigi- või liigirühma nimi ladina keeles</i>	<i>1993, 1994</i>	<i>2005</i>	<i>2010</i>	<i>2014</i>
(tõmmulendlane või habelendlane)	<i>Myotis mystacinus</i>				
Suurkõrv	<i>Plecotus auritus</i>	22	42	20	15
Põhja-nahkhiir	<i>Eptesicus nilssonii</i>	51	82	67	47
Lendlane	<i>Myotis species</i>		0	3	1
Nahkhiirlane	<i>Chiroptera species</i>		8	6	3
<i>Kokku</i>		372	286	214	227

1.5.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire

Vajalik on jätkata looduse mitmekesisuse ja maastike seire programmi ohustatud taimekoosluste (Natura 2000 kooslused) osas ning sama seireprogrammi raames nahkhiirte seiret. Järgmine nahkhiirte seire toimub vastavalt seirekavale, eeldatavalt 2019. aastal.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

Kaitsealal kaitstakse tiigilendlast, nahkhiirte talvituskolooniaid, pangametsa, kaitsealuseid taimeliike, geoloogia-alast huvi pakkuvat Ülgase klinti ja vanu kaevanduskäike, loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüüpe aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid (6510) ning rusukallete ja jäärakute metsi (9180*) ja taimeliiki mets-kuukress.

Nahkhiirtest esinevad kaitsealal teadaolevalt tiigilendlane, põhja-nahkhiir, tõmmulendlane, veelendlane, suurkõrv ja nattereri lendlane.

2.1. ELUSTIK

2.1.1. LOOMASTIK

KÄSITIIVALISED (*CHIROPTERA*)

Kaitseala kaitse-eesmärgiks on tiigilendlase ja nahkhiirte talvituskoloonia kaitse. Kavas on seatud käsitiivalistele ühised eesmärgid, mis tagaksid mõlema kaitse-eesmärgi täitmise.

Tiigilendlane (*Myotis dasycneme*) – II kat, LoD II, KE – jah, LoA – jah, EPN ohulähedane (7)³.

Tiigilendlane on keskmise suurusega käsitiivaline kehakaaluga 11–20 g. Tiigilendlane on pika tiheda karvaga, mis on seljapoolel pruunikas või kahvatu-hallikaspruun, siidja läikega, allpool valkjaskuni kollakashall. Tegemist on ööloomaga, kes toitub lendavatest putukatest hilja õhtul ja varahommikul. Mõnikord korjab putukaid ka veepinnalt. Tiigilendlase elupaigaks on metsased alad, kus on juurdepääs veekogudele ja niidualadele. Suvised varjupaigad ja poegimiskolooniad asuvad katusealustel, põõningutel, harvem puuõõntes või seinapragudes (MacDonald & Barrett, 1993). Tiigilendlane on paikne liik ja elab meil aastaringi. Talvituspaigad on koopad, vanad kaevandused ja keldrid (Masing, et al., 2004).

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal tiigilendlase talvituskohad ja lennuala. Talvituskoloonias loendati 1993. aastal 171 isendit, 2005. aastal 80 isendit ja 2009. aastal 44 isendit. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm raames loendati 2014. aastal talvise seire käigus 47 tiigilendlase isendit (Kalda & Kalda, 2014).

³ Kat – liigi kaitsekategooria, LoD II – loodusdirektiivi lisas olemine, KE – jah; KE – ei – kaitse-eeskirjas eesmärgiks olemine, LoA – jah; LoA – ei – loodusala eesmärgiks olemise kohta. EPN – Eesti ohustatud liikide punane nimestik.

Põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*) - II kat, KE – ei, LoA – ei, EPN ohuväline (8).

Põhja-nahkhiir on keskmise suurusega, kehakaaluga 7–18 g. Seljapoole karvkate on pikk ja tokerjas, tumepruuni värvusega, kõhupool on kollakaspruun. Tegemist on ööloomaga, kes toitub varavidevikus, öö jooksul teeb kaks toitumislendu. Toitub lendavatest putukatest. Elupaigaks on metsad, põõsastikud, istandikud ning inimasustused. Suvised kolooniad ja poegimiskolooniad on hoonetes või nende ümbruses, sageli pööningutel, puuõõntes ja puuriitades, harvem parkides. Paikne liik, elab meil aastaringi. Talvituspaigad on koopad, vanad kaevandused ja keldrid (Masing, et al., 2004; MacDonald & Barrett, 1993).

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal põhja-nahkhiire talvituskohad ja lennuala. Talvituskoloonias on registreeritud 1994. aastal 51 isendit, 2001 aastal 54 isendit, 2005. aastal 82 isendit ja 2010. aastal 67 isendit. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm raames loendati 2014. aasta talvise seire käigus 47 põhja-nahkhiire isendit (Kalda & Kalda, 2014).

Tõmmulendlane (*Myotis brandtii*) - II kat, KE – ei, LoA – ei, EPN ohulähedane (7).

Tõmmulendlane on väike nahkhiir kehakaaluga 4–10 g. Loom on suhteliselt pika karvaga, selgmine pool helepruun ja kõhualune helehall kollaka varjundiga. Tõmmulendlase toiduotsingud algavad varaõhtul, harva ka päeval. Ta toitub väikestest lendavatest putukatest. Suvisteks varjupaikadeks on eelkõige hooned. (MacDonald & Barrett, 1993). Tõmmulendlane on paikne liik, kes elab meil aastaringi. Talvituspaigad on koopad, keldrid ja vanad kaevanduskäigud (Masing, et al., 2004).

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal tõmmulendlase talvituskohad ja lennuala. Talvituskoloonias on registreeritud 2005. aastal 24 isendit ja 2010. aastal 14 isendit. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm raames loendati 2014. aasta talvise seire käigus 14 tõmmulendlase isendit (Kalda & Kalda, 2014).

Veelendlane (*Myotis daubentonii*) – II kat, KE – ei, LoA – ei, EPN ohuväline (8).

Veelendlane on väike kuni keskmise suurusega käsitiivaline. Karvkate on kohev, hallikaspruunil alusel. Selgmine pool on pruunikashall kuni tumepronksjas, kõhualune hõbehall pruunika varjundiga. Veelendlane elutseb hõredates metsades, kaldapuistutes ja parkides. Toiduotsingud algavad ligikaudu 30 minutit pärast päikselojangut, loom on vahelduvalt aktiivne kuni päiksetõusuni. Ta toitub putukatest, püüdes neid ka veepinna kohalt. Toitumisala on reeglina 6 km raadiuses varjupaigast, kuid ta lendab ka kaugemale. Suvised kolooniad asuvad puuõõntes, kivipragudes või pööningutel. Talvituspaigaks on maa-alused kohad, kus on võimalik pügeda õõnsustesse või rippuda kuni 100-isendiste kogumitena seintel. Sellised paigad on koopad, keldrid või vanad kaevud (Masing, et al., 2004; MacDonald & Barrett, 1993).

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal veelendlase talvituskohad ja lennuala. Talvituskoloonias on registreeritud 2005. aastal 50 isendit ja 2010. aastal 40 isendit. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm raames loendati 2014. aasta talvise seire käigus 65 isendit (Kalda & Kalda, 2014).

Pruun-suurkõrv ehk suurkõrv (*Plecotus auritus*) – II kat, KE – ei, LoA – ei, EPN ohuväline (8).

Suurkõrv on keskmise suurusega käsitiiviline. Karvkate on tal pikk ja kohev, tumepruunil alusel. Seljapool ja küljed on helepruunid ja kõhupool beežikas, mõnikord kollaka varjundiga. Suurkõrv elutseb varjulistes, hõredates leht- või okaspuumetsades, parkides ja aedades. Suvised poegimiskolooniad asuvad puuõõntes või pööningutel, seinapragudes, üksikisenditena ka koobastes. Tegemist on öise eluviisiga käsitiivalisega, kes lendab toiduotsingule pärast päikeseloojangut, nii terve öö väikeste ajavahedega. Ta toitub putukatest, keda nopib puuvõrast, harvem püüab lennult. Nahkhiireliik elab meil aastaringi, talvitub koobastes ja keldrites, moodustades segaseltsinguid teiste nahkhiirtega (Masing, et al., 2004; MacDonald & Barrett, 1993).

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal suurkõrva talvituskohad ja lennuala. Talvituskoloonias on registreeritud 1994. aastal 22 isendit, 2005. aastal 42 isendit ja 2010. aastal 20 isendit. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm raames loendati 2014. aasta talvise seire käigus 15 isendit (Kalda & Kalda, 2014).

Nattereri lendlane (*Myotis nattereri*) – II kat, KE – ei, LoA – ei, EPN puuduliku andmestikuga (9).

Nattereri lendlane on keskmise suurusega käsitiiviline. Karvkate on lühikese või keskmise pikkusega ning kohev, tumehallil alusel. Selgmine pool on hele-kollakaspruun, kõhupoolne kontrastselt valge. Ta on paikne liik, elab meil aastaringi. Nahkhiir elutseb hõredates lagealadega liigestatud metsades, parkides või põllumajandusmaastikel, eriti veekogude ja soiste alade ümbruses. Tegemist on öise eluviisiga loomaga. Suvel on öö jooksul mitu aktiivset kõrgaega. Nahkhiir toitub väikestest putukatest, keda püüab ja sööb lennult või nopib lehestikust. Suvel koonduvad emasloomad suurtesse poegimiskolooniatesse, varjudes hoonetesse. Muul aja elutsevad väikeste rühmadena või üksikult. Nahkhiireliik elab meil aastaringi, talvitudes eelkõige keldrites, harva ka tehiskoobastes (Masing, et al., 2004; MacDonald & Barrett, 1993).

Eestis on nattereri lendlane haruldane liik ja tema eluviis vähetuntud, seetõttu on teada liiki ohustavaid tegureid üldiselt.

EELISE andmetel paiknevad kaitsealal nattereri lendlase talvituskohad ja lennuala. Liigi talvituskohad paiknevad looduskaitseala sihtkaitsevööndis, mis täidab liigikaitse eesmärki. Ajavahemikus 1978–1983 on loendatud üks isend talvitumas (Masing, 1990).

Nahkhiirte kaitsekorralduslikke tegevusi korraldatakse vastavalt liigi kaitse tegevuskavale. Praegune tegevuskava kehtis 2009. aasta lõpuni ning uut tegevuskava pole kinnitatud.

Liigi arvukust registreeritakse kaitsealal riikliku seireprogrammi „Looduse mitmekesisuse ja maastike seire” raames (ptk 1.5.2) 5-aastase seiresammuga.

Talvekolooniaid ohustab liigi tegevuskava kohaselt talvituspaiga avade kinniajamine, talvituspaikade kasutamine inimese poolt, nahkhiirte häirimine, talvituspaiga mikrokliima

ja/või siseehituse muutmine ning looduslikud tegurid (külm, avade sulgumine varingu läbi). Talvekolooniad on kõigis tehiskoobastes ohustatud. Ohuteguriks on ka inimeste teadmatus nahkhiirte eluviisist, elupaikadest ja kaitseabinõudest (Masing, et al., 2004).

Suurimaks ohuks antud talvitumispaigale on talvituskolooniate häirimine vanade kavanduskäikude külastajate poolt. Kaitsekorralduskava välitööde käigus tuvastati, et olenemata keelust on koobaste sissepääsu juures inimtegevuse märke (tallatus, vähene prügistumine). Eeldatavalt on külastatavus küll madal (eriti talveperioodil), kuid selgelt on koopad inimesele ligipääsetavad ning seetõttu ka külastatavad. Koobaste sissepääsude tõkestamiseks on 2006 aastal Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) rahastusel paigaldatud kolm metallvõret ja 2009 aastal veel üks metallist võre. Võrede jooksvat hooldust teostab RMK, kes muuhulgas paigaldab äralõhutute asemel uusi tabasid. Kolm suurimat koobast on metallvõredegaga tõkestamata.

Antud küsimuses konsulteeriti KKK koostamise raames käsitiivaliste ekspert Matti Masinguga. Masingu hinnangul on suurtele koobastele lukustatud võresid mõtet paigaldada vaid siis, kui need on samal ajal (elektroonilise) järelevalve all. Ilma elektroonilise valveta toimub senise praktika kohaselt sage võrede lõhkumine. Parimaks lahenduseks oleks sealjuures topeltvõrede paigaldamine – avast kuni 20 m kaugusel lukustatav, hoiatussildiga varustatud ja signalisatsiooniga ühendatud nn hoiatusvõre ja teine võre koopa sisemuses. Selline lahendus võimaldaks esimese võre lõhkumisel/avamisel sisetungija registreerida ja kinni püüda eeldatavalt enne, kui tal õnnestub sisemine võre avada ja nahkhiiri oluliselt häirida.

Nahkhiirte talvituskolooniaid ohustab pikaajalises plaanis ka Ülgase koobaste (vanade fosforiidikaevanduse käikude) lae aeglane varisemine (Liias, et al., 2006).

Kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk: Käsitiivaliste poolt Ülgase koobaste kasutamine talvituskolooniana, vähemalt 5 liiki käsitiivaliste talvitumine.
- Pikaajaline kaitse-eesmärk: Käsitiivaliste poolt Ülgase koobaste kasutamine talvituskolooniana, vähemalt 5 liiki käsitiivaliste talvitumine.

Mõjutegurid ja meetmed

+ Talvituspaik on registreeritud ja seal kehtib sihtkaitsevõõndi kaitsežüim, mis aitab ära hoida negatiivset mõju.

+ Inimestel on keelatud viibida Ülgase kaevanduskäikudes, et tagada nahkhiirte populatsioonide soodne seisund.

+ Talvituspaik on hõlmatud riiklikusse seireprogrammi. Vajalik on kindlasti jätkata seire teostamist.

- Ohuteguriteks kaitsealal on käsitiivaliste talvitumise häirimine vanades kaevanduskäikudes inimese poolt.

Meede: Koobastele paigaldatud võreuste hooldus.

- Käsitäivaliste madal arvukus võrreldes elupaiga potentsiaaliga.

Meede: Käsitäivaliste uuringu läbiviimine koondamaks seniseid andmeid ja andmaks soovitusi edasiseks kaitse kavandamiseks.

2.1.2. TAIMED

Ülgase looduskaitsealal on registreeritud III kaitsekategooria kaitsealuse liigi mets-kuukressi kasvuala. 2009. aasta pangametsade seirearuandes on lisaks märgitud ka metskevadiku (*Draba nemorosa*) esinemine. Metskevadik on samuti III kaitsekategooria kaitsealune liik. Liiki esines kahe kogumikuna kokku u 200 isendit. Populatsiooni seisund oli hea ning lähitulevikus tõenäoliselt püsiv.

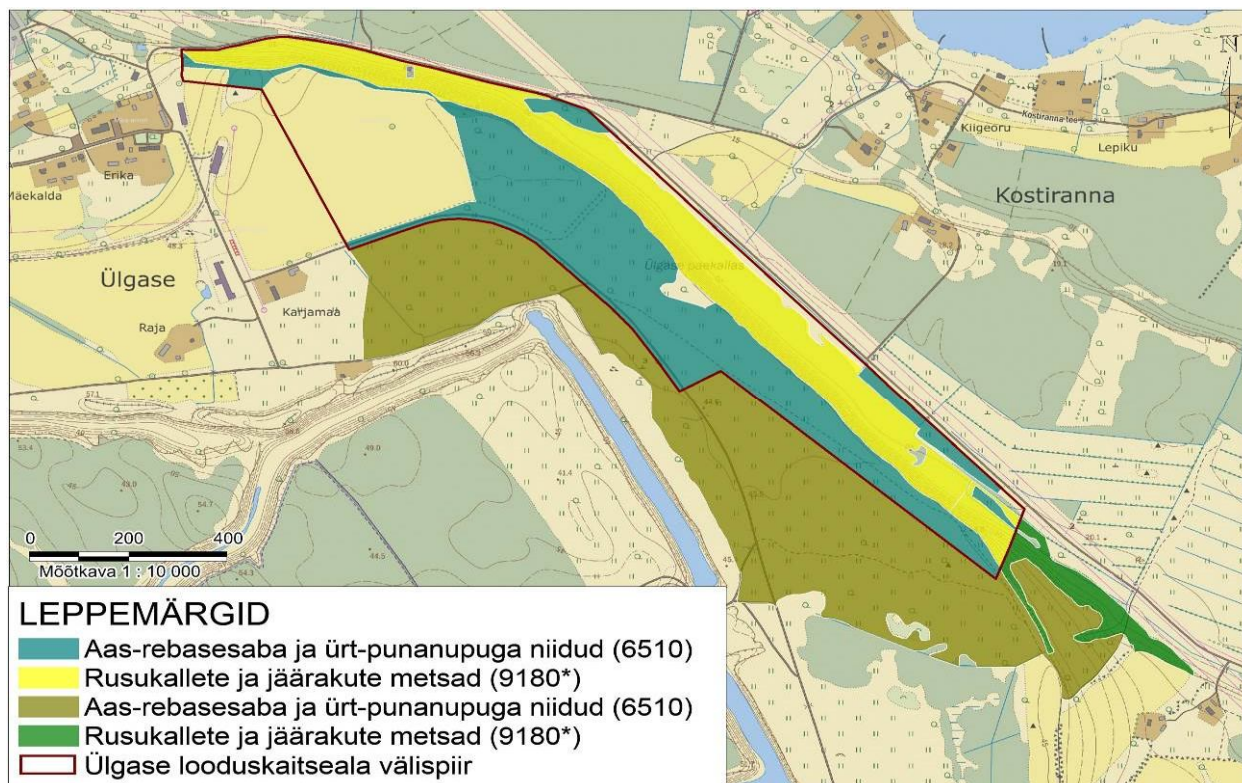
Kaitsekorralduskava koostamise välitöödel kaardistati looduskaitsealal täiendavalt ka III kaitsekategooria liigi suure soomuka (*Orobancha elatior*) kasvukoht. Liiki leidub vähearvukalt (loendati 9 isendit), seega eraldiseisvaid kaitsemeetmeid liigile ei seata.

Mets-kuukress (*Lunaria rediviva*) kasvab 20–100 cm kõrguseks. Taime varrelehed on kolmnurksed, südaja alusega, täkilishambulise servaga. Juurmised lehed on neerjad, täkilishambulise servaga. Taime vars on püstine ja kaetud karvadega. Õied on väikesed, valge värvusega ja tugeva lõhnaga. Taim õitseb maist juulini. Vili on jämeda roaga kõder. Viljad jäävad sageli ka talveks taimede külge. Taim kasvab lehtmetsades, põõsastikes ja mererannal (Tuulik, 2007).

Mets-kuukressi esineb kaitsealal ühes kasvukohas. Mets-kuukressi leiukoht paikneb rusukallete ja jäärakute metsade (pangametsad – 9180*) elupaigatüübis. EELISE kohaselt on taime viimane vaatlus on registreeritud 2000. aastal, mil registreeriti üle 20 mets-kuukressi taime. 1978. aastal on alal registreeritud üle 100 mets-kuukressi taime. 2009. aasta pangametsade seire aruandes on liigi ohtrus hinnatud heaks ning märgitud, et populatsioon on laienemas. Vajalik on säilitada senine maakasutus. Taime ohustab kaitsealal eelkõige tallamine. Infotahvile tuleks lisada teave mets-kuukressi kasvukoha kohta.

2.2. KOOSLUSED

Kaitsealal esinevad kaks registreeritud elupaigatüüpi, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*). Elupaigatüüpide asukohad on esitatud joonisel 5.

Joonis 5. Ülgase looduskaitsealal esinevad ja piirnevad elupaigatüübid. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

2.2.1.1. AAS-REBASESABA JA ÜRT-PUNANUPUGA NIIDUD (6510)

Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) – LoD I; KE – jah; LoA – jah

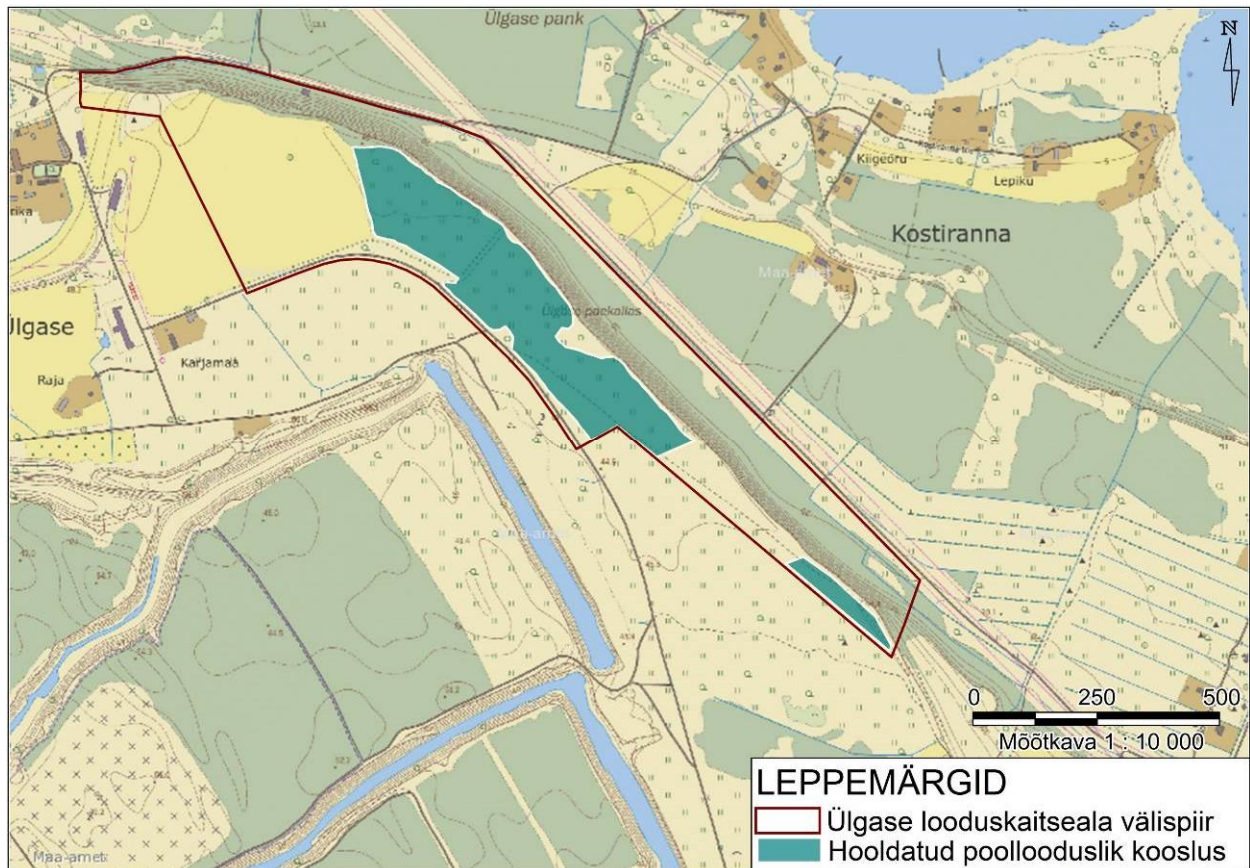
Tegu on liigirikaste, vähe kuni mõõdukalt väetatud rohumaadega madalikest mägedeni. Taimekooslused kuuluvad *Arrhenatherion* või *Brachypodio-Centaureion*-liitkonda. Rohumaad on rikkad õistaimede poolest. Esineb nii niiskeid kui ka kuivi alatüüpe. Elupaigatüüpi kuuluvad ka kaua aega tagasi (10 aastat ja enam) sööti jäetud põllumaad, millel on enam-vähem taastunud looduslik taimkate (Paal 2000).

Natura standardandmebaasi kohaselt esineb aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid 36,5%-l kaitsealast ehk 18,1 ha. Elupaigatüübi esinduslikkuseks on määratud C, looduslikuks seisundiks C ja üldiseks looduskaitseliseks seisundiks C. EELISE andmetel paikneb aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid (Joonisel 5) kaitsealal 20,8 ha. Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude esinduslikkuseks on määratud 19,0 ha ulatuses B, looduslikuks seisundiks B ning üldiseks looduskaitseliseks seisundiks B ning 1,8 ha ulatuses on esinduslikkuseks määratud C, looduslikuks seisundiks C ja üldiseks looduskaitseliseks seisundiks C.

Poollooduslike koosluste puhul on suurimaks ohuteguriks võsastumine hoolduse lakkamisel. Vajalik on kas niitmine (pärast lindude pesitsusaja lõppemist servast serva või keskelt lahkumise meetodil) või karjatamine koormusega 0,2–1,2 lü/ha. Elupaigatüübi soodsa seisundi ja ala

terviklikkuse tagamiseks on vajalik regulaarne niitmine ja/või karjatamine terviklikul niidualal, seega on soovitatav tagada niitmine ka väljapool kaitseala. Käesoleval ajal hooldatud niiduala (Joonisel 6) pindala on 11,3 ha. Hooldus (niitmine) on toimunud järjepidevalt alates 2009. aastast 11,3 ha niiduala osas.

Hooldamata niiduala esineb 9,5 ha-l. Niiduala on kergesti ligipääsetav ning tugevalt võsastumata. Seega oleks koosluse taastamine ja hooldamine võimalik.

Joonis 6. Ülgase looduskaitsealal 2013. a hooldatud poollooduslikud kooslused. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

Niidu taastamisel ja hooldusel tuleb järgida aru- ja soostunud niitude hoolduskava juhiseid (Mesipuu, 2011).

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk: Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud esinemine 19,0 ha-l esinduslikkusega B ning 1,8 ha-l esinduslikkusega C, hooldatud 20,8 ha.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk: Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud esinemine 20,8 ha-l, hoolduse jätkumine 11,3 ha-l ning koosluse taastamine ja hoolduse alustamine 9,5 ha-l.
- Mõjutegurid ja meetmed

+ Elupaigatüübid on registreeritud, kehtib sihtkaitsevööndile omane kaitsereežiim, mis aitab ära hoida elupaigatüübile negatiivset mõju.

+ Enamikul elupaigatüübi esinemisalal toimub regulaarne hooldus.

- Elupaigatüüp on osaliselt hooldamata, seda ohustab kinnikasvamine ja võsastumine.

Meetmed: Vajalik on järjepidev majandamine (niitmine või karjatamine), millega välditakse võsastumist, tagades elupaigatüübi soodne seisund.

2.2.2.1. RUSUKALLETE JA JÄÄRAKUTE METSAD (9180*)

Rusukallete ja jäärakute metsad (9180*) – LoD I; KE – jah; LoA – jah.

Pangametsad on eeskätt karbonaatsetest, aga ka silikaatsetest kivimitest varisenud rusul ja järskudel kaljustel nõlvadel kasvavad segametsad. Laialehised rusukallete metsad kasvavad Eestis pindalaliselt väga kitsal, kuid muudest kasvukohatüüpidest selgelt eristuva alal – Põhja-Eesti pankranniku jalami rusukaldel. Mullaks on seal valdavalt panga murendil kujunenud mitmesuguste muldade kompleks, reljeefi kõrgemas osas paiknevad mullad on karbonaatsed. Veerežiim on läbivooluline-allikaline – klindi ülemistest kihtidest nõrgub sageli pinnavesi, klindi alaosas, kambriumi savikihtide pealt, lisandub allikavesi, mis on rikas mineraalainete poolest. Rusukalde ülemises, kamakalises osas võib muld suvel paiguti läbi kuivada (Paal, 2000).

Natura standardandmebaasi kohaselt esineb kaitsealal pangametsi 33,9% kaitsealast ehk 16,8 ha. Pangametsade esinduslikkuseks on määratud A, looduslikuks seisundiks A ja üldiseks looduskaitseks seisundiks A.

EELIS-e andmetel paikneb elupaigatüüp kahel eraldisel pindalaga 19,0 ha, millest kaitsealale jääb 16,2 ha.

Elupaigatüübi läänepoolsel eraldisel domineerib sanglepa enamusega puistu, milles esineb saart, pärna ning vähesel määral vahtraid, liigilise koosseisuga 40Lm⁴ 40Sa 20Pn + Va. Alusmetsas esineb toomingat, sarapuud, magesõstart. Elupaigatüübi pindala on 15,2 ha. Pangamets jääb osaliselt vana fosforiidikaevanduse alale.

Idapoolse elupaigatüübi pindala on 3,8 ha, millest kaitsealale jääb 1,1 ha, väljapoole 2,7 ha. Esineb hall-lepa enamusega puistu, milles esineb sangleppa, vahtrat ning vähesel määral pärna, liigilise koosseisuga 50Lv 40Lm 10Va + Pn. Alusmetsas esineb toomingat, sarapuud, magesõstart.

Elupaigatüübi eraldised jäävad sihtkaitsevööndi režiimiga alale, seega olulised ohutegurid kooslusele puuduvad. Koosluse seisundit seiratakse riikliku seireprogrammi raames. Viimati toimus seire 2009. aastal, mil koosluse seisund hinnati heaks.

⁴ Metsa korraldamise juhendi ([RTL 2009, 9, 104](#)) alusel kehtestatud puuliikide lühendid: Sa – saar, Pn – pärn, Va – vaher, Lm – sanglepp, Lv – hall lepp.

Kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk: Elupaigatüübi rusukallete ja jäarakute metsade esinemine kaitsealal 16,3 ha esinduslikkusega A.
- Pikaajaline kaitse-eesmärk: Elupaigatüübi rusukallete ja jäarakute metsade esinemine kaitsealal 16,3 ha esinduslikkusega A.

Mõjutegurid ja meetmed

+ Soodne kaitse-eesmärk – elupaigatüüp asub täies ulatuses sihtkaitsevööndis, mis loob tingimused kaitse-eesmärgi saavutamiseks.

+ Kooslus on hõlmatud riiklikusse seireprogrammi, mis võimaldab koosluse seisundi jälgimist.

- Õiguserikkumised: Sõidukite kasutamine väljaspool teid, lõkke tegemine, prügistamine jm.

Meetmed: kaitseala tähistuse hooldus ja ala seisundi jälgimine.

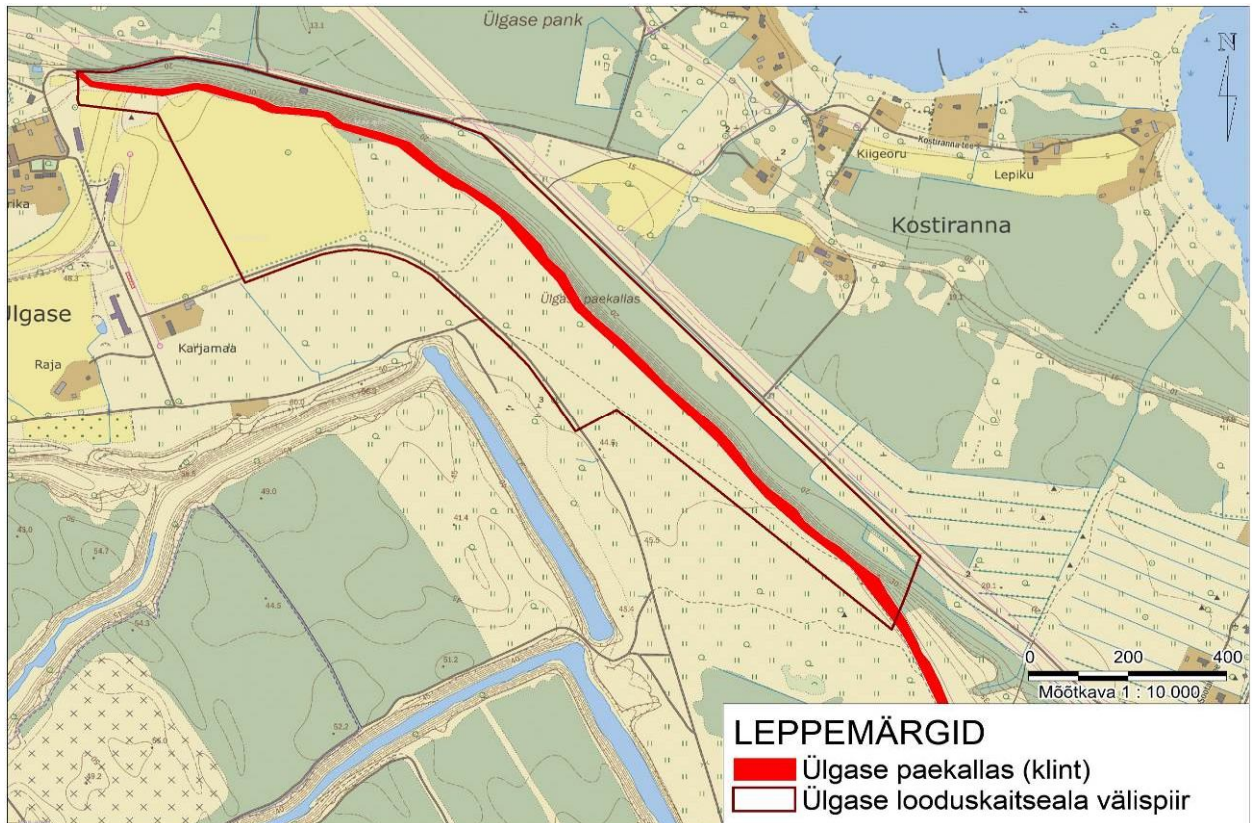
2.3. MAASTIK JA ÜKSIKOBJEKTID

2.3.1. KLINT

Ülgase klint – KE – jah; LoA – ei.

Ülgase paekallas (Joonisel 7), mis on Rootsi-Kallavere-Ülgase paekaldaneemiku osa, on vormiliselt silmapaistev. Läänes olevad klindi astangud ühinevad ühtseks järsakuks. Paekalda serva absoluutne kõrgus on 46–47 m ning suhteline kõrgus 24–26 m. Ülgase paekalda pindala on 4,8 ha (EELIS, 2014). Paljandil avaneb paevöönd ja kohati ordoviitsiumi vanim liivakivi ladestu, mis sisaldab fosforiiti. Fosforiit on kivistunud mere- ja rannaliiv, kuhu iidne meri on kandnud käsijalgsete (brahhiopoodide) karbipoolmeid. Karbikeste kojad sisaldavad põllumajanduse jaoks kasulikku ainet difosforpentoksiidi, mida kasutati väetisena ([Tartu Ülikooli Geoloogiamuuseum, 2013](#)). Klindi pindmised kihid on mattunud rusukalde alla. Silmapaistvam paljandi lõik asub vana fosforiidikaevanduse juures ja selle läheduses (EELIS, 2014).

Klindil kasvab tüüpiline laialehine rusukallete mets ning platool ehk lavamaal laiub loopealne niit, mis on kasvupaigaks lubjalembelistele taimeliikidele. Paekalda jalam on enamasti allikaline ja soine. Ala idaosas on paekaldas väike oja. Paekalda ja mere vahele jääb 2–3 astangut.

Joonis 7. Ülgase looduskaitsealal olev Rootsi-Kallavere-Ülgase paekaldaneemiku osa. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

Kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk: Ülgase klindi säilimine 4,8 ha osas soodsas seisundis.
- Pikaajaline kaitse-eesmärk: Ülgase klindi säilimine 4,8 ha osas soodsas seisundis.

Mõjutegurid ja meetmed

+ Soodne kaitsereežiim – klint asub sihtkaitsevööndis, mis loob tingimused kaitse-eesmärgi saavutamiseks.

- Õiguserikkumised: Sõidukite kasutamine väljaspool teid, lõkke tegemine, prügistamine jm.

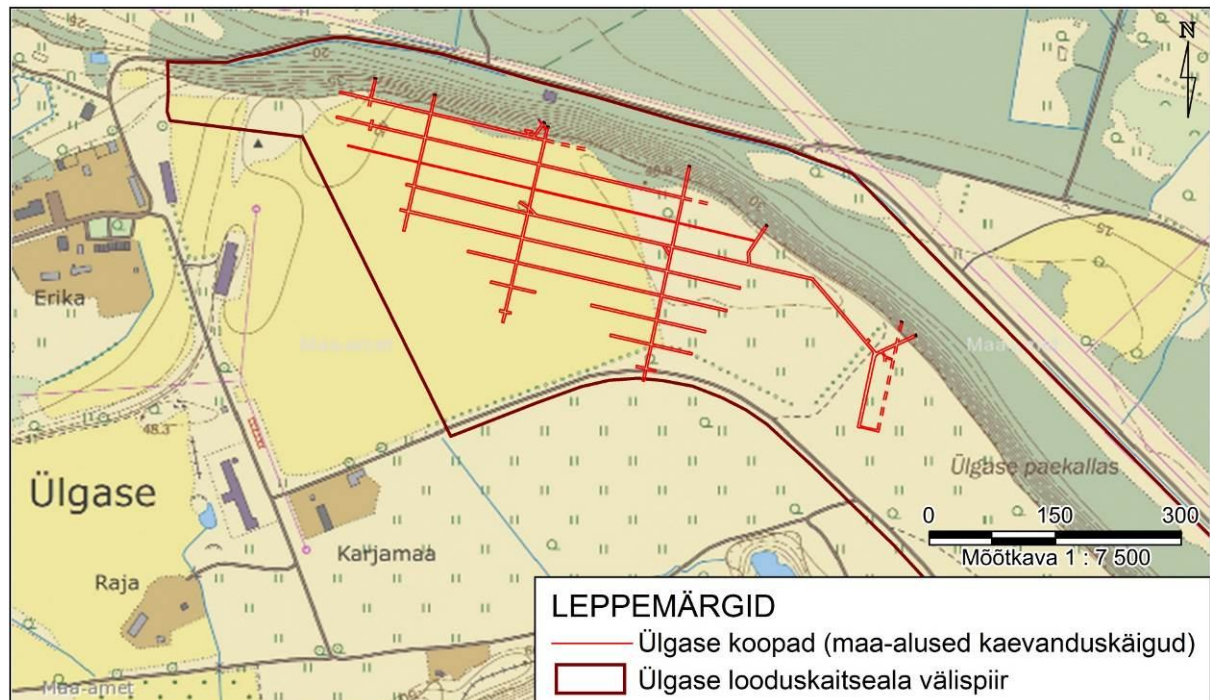
Meetmed: Kaitseala tähistuse hooldus, ebaseaduslike lõkkekohtade likvideerimine ja ala seisundi jälgimine.

2.3.2. TEHISKOOPAD

Tehiskoopad – KE – jah; LoA – ei.

Järsu paekalda nõlvas paljandub ordoviitsiumi vanim Pakerordi liivakivi, mille ladestus asuvad Ülgase koopad (vanad fosforiidikaevanduse käigud). Paekalda põhjapoolses osas asub kaevanduskäikude võrgustiku seitse sissepääsuava (EELIS, 2014). Käikude suudmed ehk stollid asuvad klindi seinas u 10–15 m platoost allpool. Fosforiiti kaevandati käsitsi,

varistamisega kamberkaevandamise tehnoloogiaga, mis moodustab tehiskoobastiku. Kamberkaevanduskäikude struktuur on esitatud joonisel 8.

Joonis 8. Ülgase looduskaitsealal paiknev maa-aluse kaevanduskäikude struktuur. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

Ordoviitsiumi vanim ehk Pakerordi ladestu koosneb kivistunud mere- ja rannaliivast, kuhu iidne meri on kandnud käsijalgsete (brahhiopoodide) karbipoolmeid. 1861. a. juhtis Tartu ülikooli professor Carl Schmidt tähelepanu oobolusfosforiidile kui fosforväetiste võimalikule toorainele ja selle kergele rikastatavusele söelumisel. Sealpeale algas fosforiidi teaduslik uurimine. 1920. a asutati AS Eesti Vosvoriit ning 1924. a alustas tööd esimene fosforiidi allmaakaevandus ja rikastusvabrik. Toodeti happelises mullas vähesel määral taimekasvu soodustavat fosforiidijahu. Fosforiidijahu rikastati vabrikus ja väetist veeti välja Koljuotsa neemele rajatud sadamast. Ülgase kaevandus ja rikastusvabrik töötasid kuni vabriku põlemiseni 1938. aastal (Isakar, 2011).

Fosforiidikaevanduse avad on 1,3–2,2 m kõrged, 2–3,5 m laiad ja nende vahekaugus ulatub 3–200 m-ni. Maa-aluste kaevanduskäikude kõrgus on ligi 2 m ja laius kuni 4 m. Neist moodustuv koobastik on ligi 750 m lai ja 250 m pikk. Ülgase koopad on tehiskoopad, kus talvitub nahkhiirte koloonia (EELIS, 2014). On täheldatud Ülgase koobaste (vanade fosforiidi kaevanduskäikude) lae aeglast varisemist (Liias, et al., 2006).

Ülgase paekallas koos kaevanduskäikudega kuulub alates 29.12.1987 riikliku kaitse alla (Harju Rajooni RSN TK otsus nr. 258). Loodusmälestist tuleks pigem mitte populariseerida, et kaitsta nahkhiiri häirimise eest. Ülgase vanade kaevanduskäikude kaitse on seatud looduskaitseala kaitse-eesmärgiks ([RT I 2006, 19, 149](#)). Samuti kuulub Ülgase vana fosforiidikaevandus ja rikastusvabrik pärandkultuuri objektide nimistusse.

Kaitseala kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel kaevanduskäikudes viibimine keelatud, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadus- ja õppetegevuses ning kaitseala valitseja nõusolekul 1. juunist 15. augustini ([RT I 2006, 19, 149](#)).

Kaitse-eesmärk

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk: Tehiskoopas säilimine rahuldavas seisundis.
- Pikaajaline kaitse-eesmärk: Tehiskoopas säilimine rahuldavas seisundis.

Mõjutegurid ja meetmed

+ Kaitse-eesmärgi saavutamiseks on inimeste kaevanduskäikudes viibimine keelatud.

- Ülgase kaevanduskäigud on varisemisohtlikud.

Meetmed: Paigaldada koobaste juurde hoiatussilt, et koopad on varisemisohtlikud.

- Õigusrikkumised: kaevanduskäikudes viibimine, lõkke tegemine ning elustiku häirimine, koobaste prügistamine jm.

Meetmed: Tähistuse ja infotahvli hooldus, ala seisundi jälgimine.

3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

Ülgase looduskaitseala on huvitav nii pinnavormide kui ka koosluste poolest, seetõttu võib arvata, et ala külastatavus on võrdlemisi kõrge nii kohalike elanike kui ka uudistajate poolt. Ala kattub Rebala muinsuskaitsealaga. Rebala muinsuskaitseala turismifookuseks on ajaloo- ja kultuuriturism millega kaasneb loodusturism. [Jõelähtme valla arengukava](#) kohaselt on üheks vaatamisväärsustest ka Ülgase pank.

Kaitseala infotahvel (lisas 5) jääb Ülgase paekalda jalamile fosforiidirikastusvabriku varemete juurde. Looduskaitseala külastatavuse kohta täpne statistika puudub. Koobastikus on teadaolevalt loenduri abil külastusseiret püütud teostada, kuid kahjuks ei ole loendusandmed säilinud. Arvestades, et ala on atraktiivne ja paikneb hästi ligipääsetavas kohas, võib külastatavus olla tõenäoliselt kõrge. Hoolimata sellest, et koobaste külastamine on ilma kaitseala valitseja loata keelatud, leidub internetis arvukalt pilte koobaste sisemusest ning kirjeldusi koobaste külastamisest. Koobaste sisemuses on neli läänepoolset käiku suletud võreustega. Ülejäänud koopa osad on aga kergesti ligipääsetavad. Alal puudub ulatuslik prügistumine, kuid külastuse märke (tallatus, vähene prügistatud) esineb nii koobaste ümbruses kui klindipealsel alal. Välitööde käigus tuvastati ka üks ebaseaduslik lõkkekoht.

Infot kaitseala kohta on võimalik leida mitmelt poolt internetist. Kompaktne ülevaade kogu kaitseala väärtustest aga puudub omavalitsuse kodulehel.

Alal puudub külastustaristu ning vastava arendushuvi puudumise tõttu seda käesolevas kavas ka ei kavandata. Huvi tekkimisel tuleb tegevus kooskõlastada Keskkonnaametiga ning tagada tuleb, et taristu väljaarendamisega ei suurendata koobaste külastatavust (eriti talvisel perioodil).

Visioon

- Külastajad on teadlikud kaitseala olemusest ja piirangutest. Aktiivset loodusharidust alal läbi ei viida ning ala ei propageerita massiteabevahendites.

Eesmärk

- Kaitseala külastatavus ei ole kasvanud. Külastajatel on võimalik kohapeal saada infot kaitseala olemusest ja piirangutest.

Meetmed

- Tähiste hooldus.
- Koobaste võreuste hooldus ning võimalusel (juhul kui suudetakse tagada valvesüsteemi olemasolu) täiendav sissepääsude sulgemine.

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1. INVENTUURID, SEIRED JA UURINGUD

4.1.1. KÄSITIIVALISTE SEIRE

Seirejaamas SJA2420000 teostatakse looduse mitmekesisuse ja maastike seire programmi. Seireprogrammi raames on vajalik jätkata nahkhiirte seiret. Seiresamm määratakse vastavalt riiklikule seireprogrammile, käesoleval ajal on selleks 5 aastat.

Tegevus on vajalik ptk 2.1.1 kirjeldatud kaitse-eesmärkide saavutamiseks.

Tegemist on I prioriteeti kuuluva tegevusega, mille korraldajaks on Keskkonnaagentuur (KAUR).

4.1.2. PANGAMETSADE SEIRE

Seirejaama SJA2552000 mõõtmiskohas teostatakse ohustatud taimekoosluste (Natura 2000 kooslused) seireprogrammi. Vajalik on jätkata pangametsade seiret. Seiresamm määratakse vastavalt riiklikule seireprogrammile.

Tegevus on vajalik ptk 2.1.2 kirjeldatud kaitse-eesmärkide saavutamiseks.

Tegemist on I prioriteeti kuuluva tegevusega, mille korraldajaks on KAUR.

4.2. KOOSLUSTE HOOLDUS JA TAASTAMINE

4.2.1. AAS-REBASESABA JA ÜRT-PUNANUPUGA NIIDUD (6510) HOOLDUS

Kaitsealal esineb niiduala pindalaga 20,9 ha, mille seisund on rahuldav (Lisa 4). Kaitsealal on 2013. a hooldatud ligikaudu 11,3 ha niiduala. Vajalik on hooldust jätkata.

Koosluse hooldamisel tuleb lähtuda aru- ja soostunud niitude hoolduskavas toodud juhistest (Mesipuu, 2011).

Tegevus on vajalik ptk 2.2.1.1 kirjeldatud kaitse-eesmärkide saavutamiseks.

Hoolduse jätkamise puhul on tegu I prioriteeti kuuluva tegevusega. Tegevuse korraldajaks on RMK ja KeA.

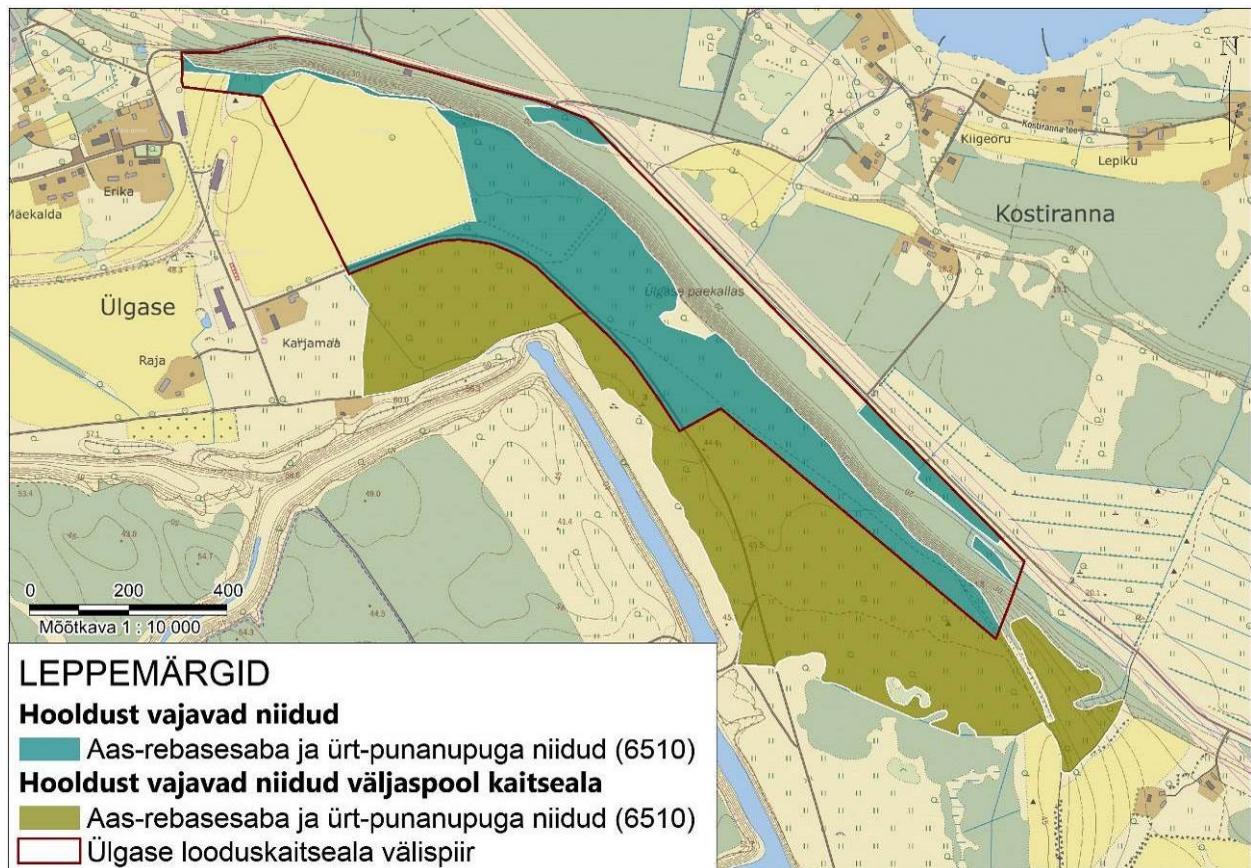
4.2.2. AAS-REBASESABA JA ÜRT-PUNANUPUGA NIIDUD (6510) TAASTAMINE

Koosluse terviklikuks säilimiseks on vajalik aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidu (Joonisel 8) karjatamine ja/või niitmine kaitsealal 20,9 ha. Koosluse hooldustöid ei ole viimastel aastatel toimunud 9,6 ha, vajalik on antud koosluseosa taastamine ja regulaarsesse hooldusesse võtmine. Tegemist on nii riigi- kui eramaaga.

Koosluse hooldamisel tuleb lähtuda aru- ja soostunud niitude hoolduskavas toodud juhistest (Mesipuu, 2011).

Tegevus on vajalik ptk 2.2.1.1 kirjeldatud kaitse-eesmärkide saavutamiseks.

Täiendava koosluseosa taastamise ja hoolduse alustamine on II prioriteedi tegevus. Tegevuse korraldajaks on RMK ja KeA.

Joonis 9. Ülgase looduskaitsealal hooldust vajav poollooduslik kooslus. Aluskaart: Eesti Põhikaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2014.

4.3. TARISTU

4.3.1. TÄHISTE PAIGALDAMINE

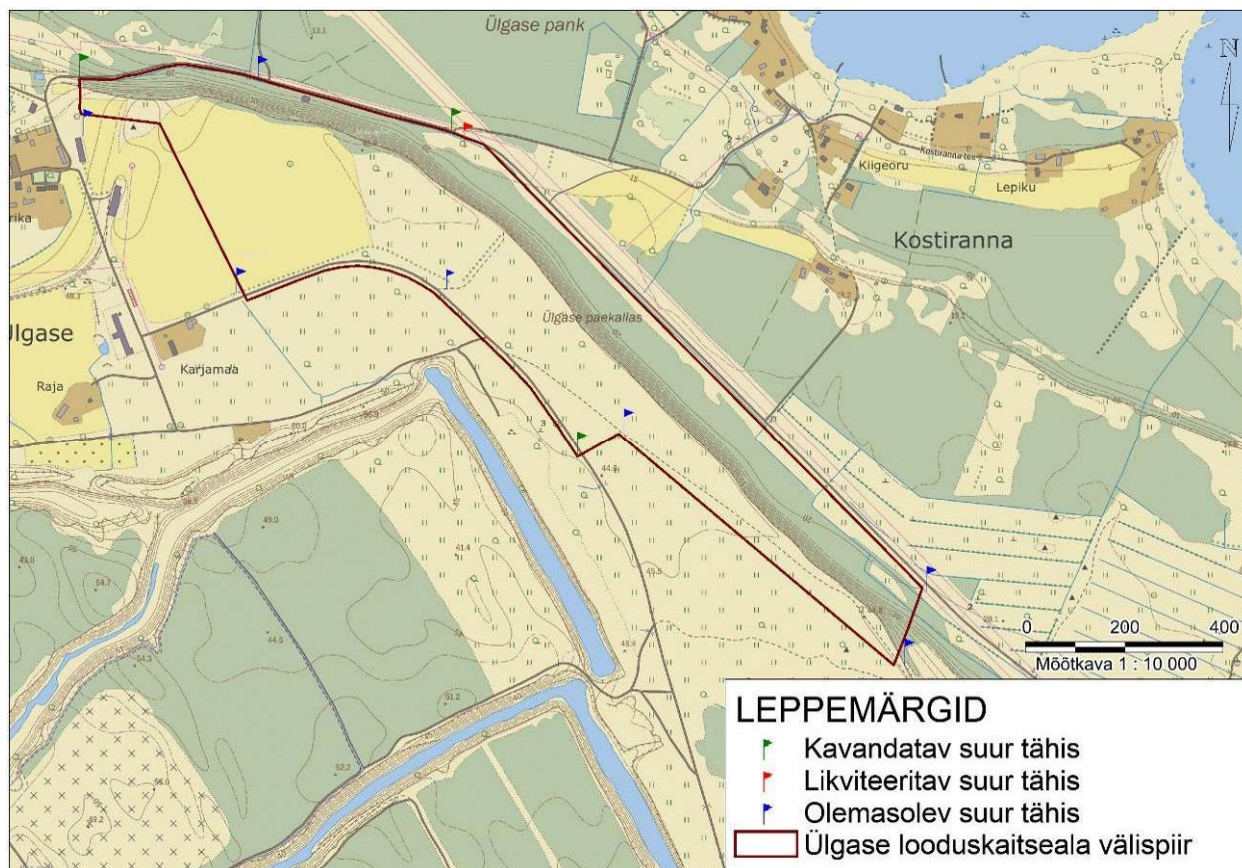
Ülgase looduskaitseala kaitsekorralduse koostamise käigus registreeriti välitöödel kaheksa suurt kaitseala tähistavat tähist (Joonis 10). Kaitseala tähistuse seisukord on puudulik. Kaitsealal esineb kahjustatud, valesti suunatud ja võssa kasvanud tähiseid (Lisa 4).

Tähiste paigaldamine on oluline, et teavitada ala külastavaid inimesi kaitseala paiknemisest ning ära hoida teadmatusel tuleneda võivaid ohtusid kaitseala väärtustele. Piiritähiste teavitav roll aitab seega kaudset kaasa kõikide kaitsekorralduskavas kirjeldatud väärtustega seotud eesmärkide saavutamisele.

Kaitsekorralduskavas nähakse ette, et optimaalne on kaitseala tähistada kümne keskmise tähisega. Tähised tuleb paigaldada välispiiri vahetusse lähedusse, kus on võimalik kaitsealale pääseda. Vajalik on paigaldada kaitseala Mäealuse teega ristuvatesse kaitseala piirinurkadesse täiendavalt kolm keskmist tähist.

Tegevus kuulub II prioriteeti ja seda teostab RMK. Tegevus on kavandatud 2018. aastal.

Kaitseala tuleb tähistada vastavalt Keskkonnaministri määrusele „Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised” ([RTL 2004, 78, 1255](#)).

Joonis 10. Ülgase looduskaitsealal kavandatav tähistus. Aluskaart: Eesti Põhikaart, Maaameti WMS-rakendus, 2014.

4.3.2. TÄHISTE LIKVIDEERIMINE

Kaitsekorralduskava näeb ette ühe tähise likvideerimist. Tähis asub Mäealuse tee ja Kostiranna tee ristumiskohas. Vale paiknemise tõttu ei ole tähis teelt nähtav, paiknedes kaitseala välispiirist u 20 m kaugusel võsastunud alal. Tähiste kavandatav paiknemine on esitatud joonisel 10.

Tegevus kuulub II prioriteeti ja seda teostab RMK. Tegevus on kavandatud 2018. aastal.

4.3.3. TÄHISTE HOOLDUS

Vajalik on paigaldatud tähiste korrashoid, sh tähiste paiknemiskohtades peale kasvava võsa tõrje. Tegevust tuleb teostada jooksvalt vastavalt vajadusele.

Tegevus kuulub II prioriteeti ja seda teostab RMK.

4.3.4. INFOTAHVLI HOOLDUS

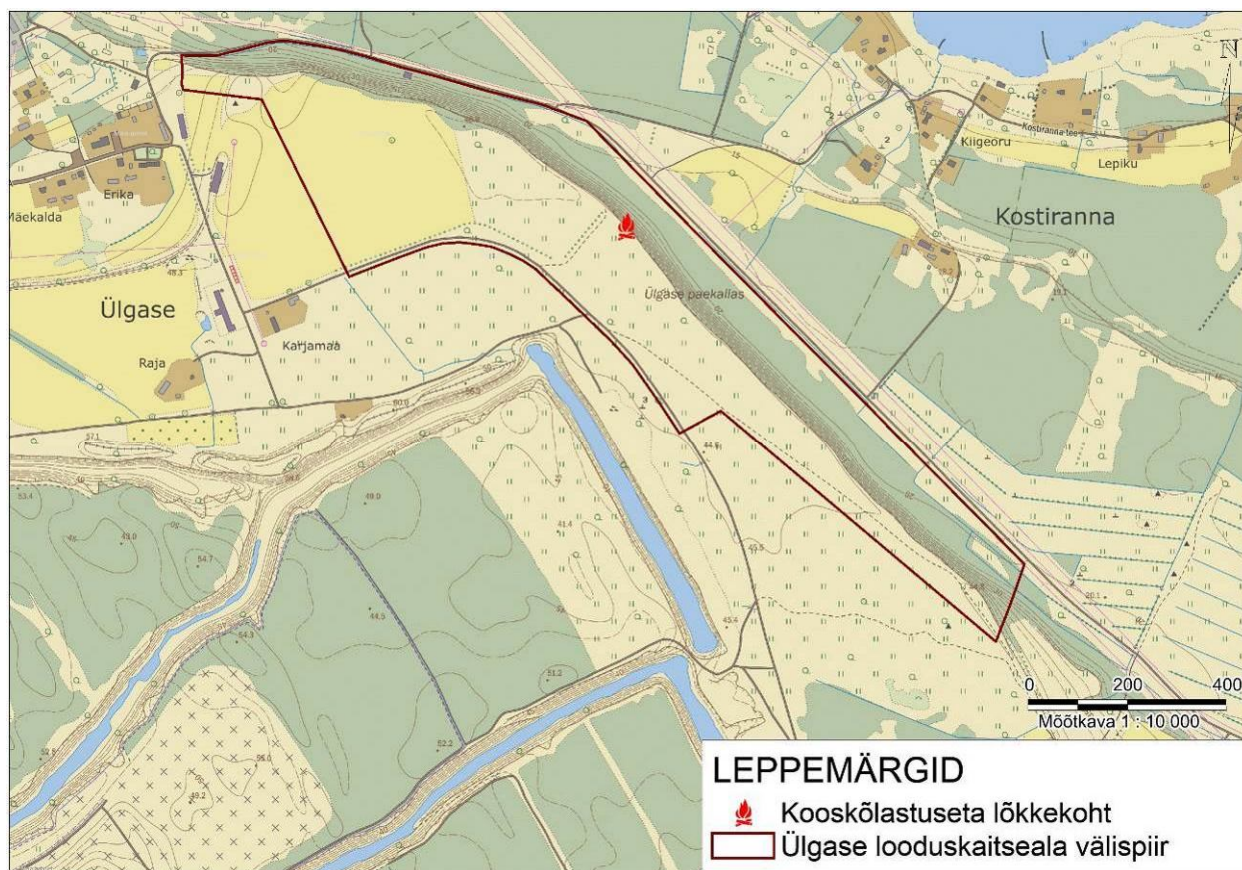
Ülgase looduskaitsealale vana fosforiidikaevanduse varemete juurde on paigaldatud infotahvel (Lisa 4). Infotahvil kajastatakse ülevaatlikult kaitseala olemust ja piiranguid. Infotahvlite eesmärk on kaitseala, selle väärtuste, kaitsekorra ning külastuskorralduse tutvustamine külastajatele. Infotahvli seisund on rahuldav. Tahvil on kulumise märke ning arvestades tahvli seisukorda, on seda tõenäoliselt vajalik uuendada järgmise 5 aasta jooksul. Infotahvlile tuleb lisada teave koobastes kehtiva liikumispiirangu ja mets-kuukressi kasuvukohtade kohta.

Infotahvlite rajamine on II prioriteedi tegevus ning tahvlid koostab ja paigaldab RMK koostöös Keskkonnaametiga. Tegevus on kavandatud 2020. aastal.

4.3.5. KOOSKÖLASTUSETA LÖKKEKOHA LIKVIDEERIMINE

Kaitsealal paikneb üks kooskõlastuseta lõkkekoht, koordinaatidel X6594768.7, Y562007.6 (Joonis 11). Lõkkekoht paikneb paekalda platooserval (Lisa 4). Kooskõlastuseta lõkkekohad tuleb likvideerida. Lõkkekoha uuesti tekkimisel tuleb likvideerimist korrata.

Tegemist on III prioriteedi tööga, mida korraldab maahaldaja RMK 2016. aastal.

Joonis 11. Likvideeritav objekt Ülgase looduskaitsealal. Aluskaart: Eesti põhikaart, Maa-
ameti WMS-kaardirakendus, 2014.

4.3.6. KOOBASTE VÕREUSTE HOOLDUS

Ülgase koobastele on paigaldatud sissepääsu tõkestamiseks neli metallist võreust. Uksed on lukustatud tabadega. Vajalik on võrede hooldus ning kontroll, vajadusel tabade asendamine.

Võreuste hooldus on I prioriteedi tegevus ning seda teostab RMK jooksvalt.

4.3.7. HOIATUSSILT – KOOPAD ON VARISEMISOHTLIKUD

Ülgase vanas fosforiidikaevanduses toimuvad kaevandustele omased muutused, varingud, kaeveõõnte täitumine, vee läbivool ja allmaaelu. Koobaste (vanade fosforiidi kaevanduskäikude) lagi on varisemisohtlik, mis kujutab ohtu koopasse sisenejatele. Ohu ärahoidmiseks on vajalik paigaldada rikastusvabriku varemete juures oleva koopaava juurde koopasse sisenemist keelav ja varisemisohust teavitav hoiatussilt – koopad on varisemisohtlikud, sisenemine keelatud.

Koopasse sisenemist keelava hoiatustahvli paigaldamine on II prioriteedi tegevus ning seda teostab RMK 2017. aastal.

4.4. TEGEVUSKAVAD JA EESKIRJAD

KAITSEKORRALDUSKAVA TULEMUSLIKKUSE VAHEHINDAMINE JA KAVA UUENDAMINE

Käesoleva kaitsekorralduskava tulemuslikkuse vahehindamine teostatakse 2020. aastal ning tulemuslikkuse hindamine, kava täitmise analüüs ning uue kava koostamine viiakse läbi 2025. aastal.

Tegevus aitab kaasa kõikide kaitsekorralduskavas kirjeldatud väärtustega seotud eesmärkide saavutamisele.

Tegemist on I prioriteedi tööga, mida korraldab KeA 2020. ja 2025. aastal.

4.5. KAITSEALA TUTVUSTAMINE JA KESKKONNAHARIDUS

JÕELÄHTME VALLA KODULEHEL KAITSEALA VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE

Vajalik on luua kohaliku omavalitsuse kodulehele alampunkt, mis tutvustab kaitseala loodusväärtusi. Tutvustusse koondatakse ajakohane informatsioon kaitseala loodusväärtustest ja külastuskorraldusest ning see on hariva iseloomuga.

Tutvustuse koostamine on osa selgitustööst, mida on vaja teha nii kohalike elanike kui ka kaitseala külastavate turistide hulgas. See peab aitama eelkõige vältida kaitstavate nahkhiireliikide häirimist ning taimede korjamist ja tallamist, tutvustama alal olevaid loodusväärtusi ning samas edendama loodushariduslikku tegevust.

Tegu on III prioriteeti kuuluva tegevusega, mida korraldab kohalik omavalitsus. Tegevus on kavandatud 2017. aastaks.

4.6. EELARVE

Eelarvetabelisse (tabel 2) on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on mõeldud täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ette nähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, millela kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Tabel 2. Tegevuskava, eelarve ja ajakava.

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Maksumus kokku
					Sadades eurodes										
Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1	Käsiivlaste (<i>Chiroptera</i>) seire	Riiklik seire	KAUR ⁵	I					x ⁶						0
4.1.2	Pangametade seire	Riiklik seire	KAUR	I				x					x		0
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.2.1	Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga	Koosluse hooldustöö	RMK/KeA	I	9,6	17,7	17,7	17,7	17,7	17,7	17,7	17,7	17,7	17,7	168,9

⁵ KeA – Keskkonnaamet; RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus; KeM – Keskkonnaministeerium; KOV – Kohalik omavalitsus; KAUR – Keskkonnaagentuur; MO – maaomanik.

⁶ X – tegevuse maksumus selgub edaspidise projekteerimise käigus või tegevus teostatakse asutuse jooksvate tööülesannete käigus.

	madalikuniidud (6510) hooldus (11,3 ha+9,6 ha aastast 2017)														
4.2.2	Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga madalikuniidud (6510) taastamine ja sellele järgnev hooldus (9,6 ha)	Koosluse taastamistöö	RMK/KeA	II	17,1										17,1
Taristu, tehnika ja loomad															
4.3.1	Tähiste paigaldamine (3 tähist)	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II			3								3
4.3.2	Tähiste likvideerimine (1 tähis)	Tähiste likvideerimine	RMK	II			1								1
4.3.3	Tähiste hooldus	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II	10		10		10		10		10		50
4.3.4	Infotahvli hooldus	Infotahvlite hooldamine	RMK	III					6						6
4.3.5	Kooskõlastuse ja lõkkekoha likvideerimine	Muu taristu likvideerimine	RMK	III	1										1
4.3.6	Koobaste võreuste	Muu taristu hooldamine	RMK	I	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10

	hooldus														
4.3.7	Hoiatussilt – koopad on varisemisohtli kud	Muu taristu rajamine	RMK	II		1									1
Kavad, eeskirjad															
4.4	Kaitsekorraldu skava tulemuslikkuse vahehindamine ja kava uuendamine	Tegevuskava	KeA	I					x					x	0
Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus															
4.5.1	Jõelähtme valla kodulehel kaitseala tutvustamine	Muu	KOV	III		1									1
				Kokku											259

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduskava on koostatud kümneks aastaks (2016–2025). Kaitsekorraldusmeetmete tulemuslikkuse hindamiseks tuleb dokumenteerida kõik kaitsealal läbiviidavad kaitsekorraldusliku iseloomuga tööd ja tegevused. Kaitsekorraldusperioodi keskel ja lõpus koostatakse kaitsekorralduse tulemuslikkuse analüüs.

Käesoleva kaitsekorralduskava tulemuslikkuse vahehindamine teostatakse 2020. aastal ning tulemuslikkuse hindamine ja kava täitmise analüüs 2025. aastal. Kaitsekorralduskava täitmise analüüs on ühtlasi ka aruanne selle täitmise efektiivsuse osas.

Koosluste seisundit hinnatakse nende säilimiseks vajaliku kaitsekorra tagamise ning esinduslikkuse määratlemise läbi. Kaitsekorraldus on olnud tulemuslik, kui on säilinud või suurenenud väärtuslike elupaigatüüpide pindala ja esinduslikkus.

Liikide ja nende elupaikade olukorda hinnatakse nende esinemise, arvukuse ja asurkonna seisundi järgi. Kaitsekorraldust loetakse edukaks, kui registreeritud ja teadaolevaid kaitstavaid liike alal leidub ning nende leiukohtade arv on püsinud vähemalt samal tasemel.

Kaitsekorraldusperiood on olnud edukas, kui on rakendatud ja teostatud kaitsekorralduskavas planeeritud kaitsekorralduslikud tegevused. Kaitseväärtuste säilimise osas tuleb kaitsekorraldusperioodi tulemuslikkuse hindamise aluseks võtta tabelis 3 toodud näitajad.

Tabel 3. Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine

<i>Jrk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Indikaator</i>	<i>Kriteerium</i>	<i>Tulemus</i>	<i>Selgitus</i>
2.1.1.	Käsitiivalised	Talvituskolooniate esinemine, liikide arvukus.	Koobaste asustatud talvituskolooniatega, vähemalt 5 nahkhiireliigi esinemine.	Käsitiivaliste poolt Ülgase koobaste kasutamine talvituskolooniana, vähemalt 5 liiki käsitiivaliste talvitumine.	
2.2.1.1.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	Pindala ja hooldatud ala pindala	2013 a seisuga esinemine 20,9 ha, hooldatud 11,3 ha.	Esinemine 20,9 ha, hoolduse jätkumine 11,3 ha ning koosluse taastamine ja hoolduse alustamine 9,6 ha.	
2.2.2.1.	Rusukallete ja jäärakute metsad (9180*)	Pindala ja esinduslikkus.	16,3 ha esinduslikkusega A.	Rusukallete ja jäärakute metsade säilimine 16,3 ha esinduslikkusega A.	
2.3.1.	Ülgase klint	Pindala	Klindi pindala on 4,8 ha	Ülgase klindi säilimine 4,8 ha soodsas seisundis	
2.3.2.	Tehiskoopad	Arv, seisund	7 avaga tehiskoobas rahuldavas seisundis.	Tehiskoopa säilimine rahuldavas seisundis.	

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus:

Jõelähtme valla arengukava 2014-2025 (eelnõu). Kättesaadav:

<http://joelahtme.kovtp.ee/arengukavad?inheritRedirect=true>

Isakar, M., 2011. Eesti maavarad. [Võrgumaterjal] Available at:

<http://www.ut.ee/BGGM/maavara/> [Kasutatud 21.10.2014].

Kalda, O., Kalda, R.. 2014. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogramm „Nahkhiired”. Talvine nahkhiirte seire 2014 kokkuvõte, Tallinn/Tartu: Keskkonnaagentuur.

Tartu Ülikooli Geoloogiamuuseum, 2013. Ülgase fosforiidikaevandus.

Liias, M. et al., 2006. Kaevandamise mõjud Maardu fosforiidilevilas, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool, Energeetikaosakond, Mäeinstituut.

MacDonald, D. W. & Barrett, P., 1993. Euroopa imetajad. Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Masing, M., Keppart, V. & Lutsar, L., 2004. Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks aastaks 2005-2009, Keskkonnaministeerium.

Mesipuu, M., 2011. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

Paal, J., 2000. “Loodusdirektiivi” elupaigatüüpide käsiraamat, Tartu, TÜ botaanika ja ökoloogia instituut.

Zingel, H., 2006. Nahkhiired, tähelepanu väärivad metsaasukad. Eesti Mets.

Tuulik, T., 2007. Eesti taimede määraja. Tartu: EMÜ, Eesti Loodusfoto.

Seadused, määrused:

Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri. RTL 2004, 111, 1758.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/790098?leiaKehtiv>

Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised. RTL 2004, 78, 1255.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13132978?leiaKehtiv>

Looduskaitseeadus. RT I 2004, 38, 258.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122011013?leiaKehtiv>

Metsa korraldamise juhend. RTL 2009, 9, 104. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13124148>

Vabariigi Valitsuse määrus I ja II kaitsekategooriana kaitse alla võetavate liikide loetelu.

RT I 2004, 44, 313. <https://www.riigiteataja.ee/akt/760301>

Vääriselupaiga klassifikaator, valiku juhend, vääriselupaiga kaitseks lepingu sõlmimine ja vääriselupaiga kasutusõiguse arutamise täpsustatud alused. RTL 2009, 18, 218.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/116122010003?leiaKehtiv>

Ülgase looduskaitseaka kaitse-eeskiri. RT I 2005, 33, 246.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/1020650>

Andmebaasid:

EELIS (Eesti Looduse Infosüsteem): <http://loodus.keskkonnainfo.ee> Viimati külastatud: 02.03.2015.

eElurikkus: <http://elurikkus.ut.ee> Viimati külastatud: 02.03.2015.

Keskkonnaregister: <http://register.keskkonnainfo.ee> Viimati külastatud: 02.03.2015.

Maa-ameti geoportaal: <http://geoportaal.maaamet.ee> Viimati külastatud: 02.03.2015.

Natura standardandmebaas: <http://natura2000.eea.europa.eu> Viimati külastatud: 02.03.2015.

Riiklik keskkonnaseire programm: <http://seire.keskkonnainfo.ee/seireveeb> Viimati külastatud: 02.03.2015.

LISAD

LISA 1. KAITSE-EESKIRI

Ülgase looduskaitseala kaitse-eeskiri

Vastu võetud 24.04.2006 nr 99

Määrus kehtestatakse «[Looduskaitseaduse](#)» § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Ülgase looduskaitseala kaitse-eesmärk

(1) Ülgase looduskaitseala (edaspidi kaitseala) kaitse-eesmärk on:

1) nahkhiirte talvituskoloonia, pangametsa, kaitsealuste taimeliikide, geoloogia-alast huvi pakkuva Ülgase klindi ja vanade kaevanduskäikude kaitse;

2) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510)3 ning rusukallete ja jäärakute metsade (9180*) kaitse; 3) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi II kategooria kaitsealuse liik, kaitse.

(2) Kaitseala maa-ala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele Ülgase sihtkaitsevööndisse.

(3) Kaitsealal tuleb arvestada «Looduskaitseaduses» sätestatud piiranguid käesolevas määruses sätestatud erisustega.

§ 2. Kaitseala asukoht

(1) Kaitseala asub Harju maakonnas Jõelähtme vallas Kostiranna ja Ülgase külas.

(2) Kaitseala välispiir on esitatud kaardil määruse lisas4.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaministeeriumi Harjumaa keskkonnateenistus.

2. peatükk KAITSEALA KAITSEKORD

§ 4. Lubatud tegevus

(1) Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal, välja arvatud Ülgase kaevanduskäikudes.

(2) Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimine on lubatud arvestades «Asjaõigusseaduses» ja «Looduskaitseaduses» sätestatud.

(3) Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ning maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel ja kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

(4) Kaitsealal on lubatud rahvaürituste korraldamine, sealjuures on rohkem kui 15 osalejaga rahvaürituste korraldamine lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

(5) Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud:

1) kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus;

2) poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus;

3) metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas;

4) maaparandussüsteemide hooldustööd; 5) olemasolevate ehitiste hooldustööd.

§ 5. Keelatud tegevus

(1) Kaitsealal on keelatud:

1) majandustegevus;

2) loodusvarade kasutamine;

3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud rajatiste rajamine kaitsealuste liikide kaitse tagamiseks;

4) inimeste viibimine Ülgase kaevanduskäikudes, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadus- ja õppetegevuses ning kaitseala valitseja nõusolekul 1. juunist 15. augustini;

5) telkimine ja lõkke tegemine.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;

2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid;

3) väljastada metsamajandamiskava;

4) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;

5) anda nõusolekut väikeehitise ehitamiseks;

6) anda projekteerimistingimusi;

7) anda ehitisluba.

§ 6. Vajalik tegevus

Kaitsealal on poollooduslike koosluste ja looduslike rohumaade esinemisaladel nende ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks vajalik rohu niitmine või loomade karjatamine.

§ 7. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt «Haldusmenetluse seadusele» õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

(3) Keskkonnaministeeriumil või kavandatava tegevuse asukoha keskkonnateenistusel on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.

¹ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; C 241, 29.08.1994, lk 175; L 305, 8.11.1997, lk 42–65; L 236, 23.09.2003, lk 667–702; L 284, 31.10.2003, lk 1–53).

² Kaitseala on moodustatud Harju Rajooni TSN Täitevkomitee 24. juuni 1960. a otsusega nr 3 «Looduskaitse ja kultuurimälestusmärkide säilivuse kindlustamisest Harju rajoonis» kaitse alla võetud objekti «Tammed koos Ülgase paekaldaga» ja Harju Rajooni RSN Täitevkomitee 31. oktoobri 1989. a otsusega nr 300 «Nahkhiirte talvituspaikade riikliku kaitse alla võtmisest» kaitse alla võetud objekti «Ülgase paekallas koos kaevanduskäikudega» baasil. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k «Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri» lisa 1 punkti 2 alapunktist 509 hõlmab kaitseala Ülgase loodusala, kus tegevuse kavandamisel tuleb hinnata selle mõju loodusala kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

³ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

⁴ Kaitseala välispiir on märgitud määruse lisas esitatud kaardil Eesti põhikaardi (mõõtkava 1:10 000) alusel, kasutades maakatastri andmeid seisuga märts 2005. a.

Ala kaardiga saab tutvuda Harjumaa keskkonnateenistuses, Keskkonnaministeeriumis, Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuses ning Maa-ameti veebilehel maainfosüsteemis.

Peaminister Andrus ANSIP

Põllumajandusminister
keskkonnaministri ülesannetes Ester Tuiksoo
Riigisekretär Heiki Loot

LISA 2. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

JNR	Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegur	Meede	Oodatud tulemus
Elustik					
2.1.1.	Käsitiivalised	Käsitiivaliste poolt Ülgase koobaste kasutamine talvituskolooniana, vähemalt 5 liiki käsitiivaliste talvitumine.	- Ohuteguriteks kaitsealal on käsitiivaliste talvitumise häirimine vanades kaevanduskäikudes inimese poolt.	Koobastele paigaldatud võreuste hooldus.	Käsitiivaliste poolt Ülgase koobaste kasutamine talvituskolooniana, vähemalt 5 liiki käsitiivaliste talvitumine.
			- Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks aastaiks 2005-2009 on vananenud.	Uue tegevuskava koostamine, kinnitamine ja järgimine. Meedet ei saa rakendada käesoleva KKK raames.	
Kooslused					
2.2.1.1.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud esinemine 20,9 ha esinduslikkusega B, hooldatud 20,9 ha.	- Elupaigatüüp on osaliselt hooldamata, seda ohustab kinnikasvamine ja võsastumine.	Vajalik on järjepidev majandamine (niitmine või karjatamine), millega välditakse võsastumist, tagades elupaigatüübi soodne seisund.	Elupaigatüübi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud esinemine 20,9 ha, hoolduse jätkumine 12,2 ha ning koosluse taastamine ja hoolduse alustamine 8,7 ha.
2.2.2.1.	Rusukallete ja jäärakute metsad (9180*)	Elupaigatüübi rusukallete ja jäärakute metsade esinemine kaitsealal 16,3 ha esinduslikkusega A.	- Õiguserikkumised: Sõidukite kasutamine väljaspool teid, lõkke tegemine, prügistamine jm.	kaitseala tähistuse hooldus, ala seisundi jälgimine, vajadusel järelevalve tõhustamine.	Elupaigatüübi rusukallete ja jäärakute metsade esinemine kaitsealal 16,3 ha esinduslikkusega A.
2.3.1.	Karbonaatsed paljandid koos nende lõhedes kasvava	Elupaigatüübi karbonaatsed paljandid säilimine 4,8 ha soodsas seisundis.	- Õiguserikkumised: Sõidukite kasutamine väljaspool teid, lõkke tegemine, prügistamine jm.	kaitseala tähistuse hooldus, ala seisundi jälgimine, vajadusel järelevalve tõhustamine.	Elupaigatüübi karbonaatsed paljandid säilimine 4,8 ha soodsas seisundis.

	taimestuga (8210)				
2.3.2.	Tehiskoopad (8310)	7 tehiskoopa säilimine rahuldavas seisundis.	- Õigusrikkumised: kaevanduskäikudes viibimine, lõkke tegemine ning elustiku häirimine, koobaste prügistamine jm.	Koobaste sissepääsude sulgemine, ala seisundi jälgimine, vajadusel järelevalve tõhustamine.	7 tehiskoopa säilimine rahuldavas seisundis.

LISA 3. AVALIKUSTAMISE MATERJALID

ÜLGASE LOODUSKAITSEALA KAITSEKORRALDUSKAVA

AVALIKKUSE KAASAMISE KOOSOLEK

protokoll

Toimumise aeg: 18.02.2015 kell 15.00-16.00
Toimumise koht: Keskkonnaameti Harju kontori saal
Protokollija: Piret Toonpere
Koosoleku juhataja: Elina Einaru
Osalejad: osalejate nimekiri lisatud eraldi lehel

Koosoleku käik:

1. Keskkonnaameti esindaja Elina Einaru (E.E) tervitas kohaletulnuid ning tutvustas kaitsekorralduskava (KKK) olemust.
2. Adepte Ekspert OÜ esindaja Piret Toonpere (P.T) tutvustas Ülgase looduskaitseala KKK tööversiooni.
3. Arutelu KKK üle:

Tiina Napp (T.N.): Mõned aastad tagasi koostati projekt Ülgasele matkaraja rajamiseks, ka seda peaks KKK-s käsitlema. Kaaluda kas see on veel asjakohane.

Lauri Lutsar (L.L.): Igasugune külastuse suurenemine võib suurendada ka nahkhiirte häiritust.

P.T.: Kuna praeguseks on huvilised raja rajamiseks puuduvad, siis KKK-s matkaraja taristut ette näha ei ole otstarbekas. Otsese huvi puudumisel pigem vältida tegevusi, mis ala külastatavust ja seega nahkhiirte häirimist võiksid tõsta.

T.N.: Võiks ette näha siltide lisamist, et koopad on muuhulgas ka varisemisohhtlikud. Samuti tuleks info lisada valla kodulehele.

P.T.: Valla veebilehe täiendamist Ülgase info osas näeb KKK ette. Oluline oleks, et infos tuuakse välja ka alal keelatud tegevused.

Kristjan Põldaas (K.P.): Praegu on valla veebilehel ainult Rebala kaitseala info, asjakohane oleks kõigist valla kaitsealustest aladest lühiülevaate andmine.

L.L.: Mõned aastad tagasi paigaldati Ülgase koobastesse külastusloendur. Vaja oleks anda KKK-s ülevaade loenduriga kogutud andmetest. Samuti tuleks lisada koobaste plaan.

Tiina Napp edastab kava koostajale loenduri paigalduse projekti vedanud isiku andmed.

P.T.: Uurime, kus need andmed on ja võimalusel lisame ülevaate, samuti lisame plaani.

L.L.: Ülgasel on näha, et talvituvate nahkhiirte arvukus langeb, samuti talvitub neid tunduvalt vähem kui koobaste seisundit arvestades talvituda võiks. Vaja oleks teostada uuring, mille raames uuritakse inimõju ulatust talvituskolooniale, seniste kaitsemeetmete tõhusust ning sobilikkust ja nahkhiirte arvukuse langemise põhjuseid ning antakse soovitusel edasiseks kaitsetegevuseks. Vaja on selgitada, kas praegused kaitsemeetmed (metallvõred koobastes) on ikka sobilikud.

P.T.: Lisame sellise uuringu KKK tegevuskavasse.

Protokollis:

Piret Toonpere

18.02.2015

Europa Liit
Euroopa Liidu
Regionaalarengu Fond

Eesti luleviku heaks

Ülgase looduskaitseala kaitsekorralduskava avalikkuse kaasamise koosolek

Keskonnaameti Harju Kontor; 18.02.2015, koosoleku algusaeg kell 15:00

Osalejate nimekiri

	Nimi	Esindatav huvigrupp/organisatsioon	Kontakt (e-post, telefon)	Allkiri
1	Piret Toomaru	Adopte Expert OÜ	piret@adopte.ee 5059914	
2	Eline Einoru	Kiskonnasamt	eline.einoru@kiskonnasamt.ee	
3	Lauri Luter	ELF	LAURI@ELFONDEE	
4	Kristiina Põldmaa	Tõelise VU	kristiina@joe.kuho.ee	
5	Min Jaager	Keskonnaamet	min.jaager@keskonnaamet.ee	
6	Tiina May	KEF	tiina.hay@keskonnaamet.ee	
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				

LISA 4. FOTOD JA SKEEMID

Pilt 1. Ülgase looduskaitseala tähis. Foto: Janek Kivi, 2014

Pilt 2. Ülgase looduskaitseala kahjustatud ja vale suunaline tähis. Foto: Janek Kivi, 2014

Pilt 3. Ülgase looduskaitseala võssa kasvanud tähis. Foto: Janek Kivi, 2014.

Pilt 4. Ülgase looduskaitsealal hooldatud niiduala. Foto: Janek Kivi, 2014.

Pilt 5. Ülgase looduskaitsealal panga platool 2014. a hooldamata niiduala. Foto: Janek Kivi, 2014.

Pilt 6. Ülgase looduskaitsealal panga jalamil 2014. a hooldamata niiduala. Foto: Janek Kivi, 2014.

Pilt 7. Ülgase looduskaitsealal panga jalamil hooldamata niiduala. Foto: Janek Kivi, 2014.

Ülgase looduskaitseala / Заповедник Юлгасе

Te viibite loelähete vallas Ülgase looduskaitsealal. Paikallas võeti kaitse alla juba 1960. aastal. Kaitstavat territooriumi on kokku 49 ha.

Ülgase paekallas on geoloogiliselt väga väärtuslik, sest siin näeb Ülgase, Kallavere ja Maardu kihistike tüüpilisi liike. Maardu kihistike läbilõikes on valdav oobuluskonglomeraat (fosforiit). Ülgase panga kõrgem osa – Hõbemägi (20 m) on ilone ohverdammipaik. Paekalda alumises osas on säilinud Eesti esimene fosforiitkaevanduse (1920–1938) käigut, mille suudmed varjab pangamets. Tänapäeval on koopad eturapiagaks kaitstavatele nahkhiirtele.

Вы находитесь в Юлгасемской волости, в заповеднике Юлгасе. Известковый скалистый берег был взят под охрану в 1960 году. Территория, находящаяся под охраной, занимает 49 га.

Известковый скалистый берег Юлгасе геологически очень ценен, так как здесь в Юлгасе, Каллавере и Маарду виден типичный разрез слоев. В склоне Маардуского геологического разреза в основном фосфорит. Самая высокая часть Юлгасе – Хибемägi (20 м) – древнее место жертвоприношения. В нижней части известковой скалы сохранились ходы первых шахт по добыче фосфорита в Эстонии (1920–1938), выходы в которые закончат прибрежный лес. В настоящее время пещеры находятся под охраной как место обитания летучих мышей.

Kaart: Majumägi

● Oled siin / Ты здесь

**ÜLGASE FOSFORIIDIKAEVANDUS
ШАХТЫ ПО ДОБЫЧЕ ФОСФОРИТА В ЮЛГАСЕ**

Fosforiiti hakati Eestis esmakordselt kaevandama Ülgasel. Ettevalde, mis siin 1920 ridade alguses käima pandi, koosnes kahest osast: kaevandusest ja sorteerimis-rikastusvabrikust. Lisaks ehitati veel 2 km pikkune raudtee (kaevanduse ja sadama vahele) ning sadam kolmele, mille kaudu toimus väljaveo.

Fosforiidi vedu toimus ainult mere kaudu, mistõttu oli talviti mere kinnikülmutumise ajal väljaveo võimalus piiratud.

Õni vastu 5. detsembril 1938. aastal hävits vabrikus hoone tule. Järele jäid ainult kattimaja ja kuivatishoone müürid. Ülgase paekaldasse tekkis kaevandamise tulemusena ligikaudu 4 km ulatuses maa-alaüksid kükke.

В Эстонии впервые стали добывать фосфорит в Юлгасе. Планирование, которое открыли здесь в 1920 году, состояло из двух частей: добычи и сортировочно-обогащительной фабрики. Были также построены двухкилометровая железная дорога (от шахты до порта) и порт в Колонии, через который происходил вывоз фосфорита.

Фосфорит вывозили только по морю и зимой, когда море замерзало, вывоз был ограничен.

Ночью 5 декабря 1938 года пожар уничтожил здание фабрики. Сохранились только котельная и стены сушилны. В Юлгасе в известковой скале на месте шахт образовались проходы протяженностью почти в 4 километра.

MEELESPEA

Käigut on külastamiseks suletud, kuna siin asub üks Eesti suurematest nahkhiirte elupaikadest. Nahkhiirte häirimine on loomade eluohuks, eriti talvitiisoperioodil. Kaitseala piirides ei ole lubatud tekkimine ja lõkke tegemine, samuti on keelatud mootorsõidukite liiklus. Vääriskas matkaja hoiab loodust ega jäta oma reketid maha grahlit!

Kaitseala valitseja: Keskkonnaamet
Käitluse korraldaja: Rõngemetsa Majandamise Keskus
Järelevalvestus: Keskkonnainspektor, tel 1313

ПАМЯТКА

Вход в проходы закрыт, так как здесь находится одно из самых больших мест обитания летучих мышей в Эстонии. Любое нарушение спокойствия опасно для жизни летучих мышей, особенно в зимний период. На территории заповедника запрещено ставить палатки, разводить костер и входить на моторных видах транспорта. Уважайте! Не оставляйте после себя мусор!

Управление заповедником: Департамент окружающей среды
Организатор посещения: Центр управления государственными лесами
Правоохранительное учреждение: Инспекция окружающей среды

Külastuse korraldaja
www.rm.ee

RMK Viimsi looduskeskus
tel 676 7842

Keskkonnainspektoriat tel 1313
Päästeteniistus tel 112

Kaitseala valitseja
www.keskkonnaamet.ee
tel 674 4800

Pilt 8. Ülgase looduskaitseala infotahvel. Foto: Janek Kivi, 2014

Pilt 9. Ülgase looduskaitseala viltu vajunud infotahvel. Foto: Janek Kivi, 2014

Pilt 10. Ülgase looduskaitseala panga platool kooskõlastuseta lõkkekoht. Foto: Janek Kivi, 2014